

Skupenské stavy

Skupenství vody	Teplota, °C (tlak 1 bar)	Hustota, g cm ⁻¹
pevné	0	0.9168
kapalné	25	0.9971
plynné	400	3.26 10 ⁻⁴

Plyn

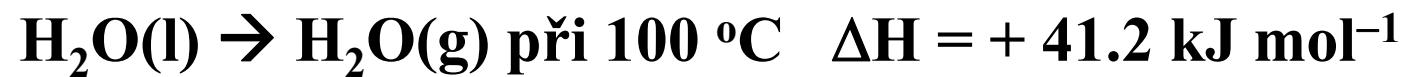
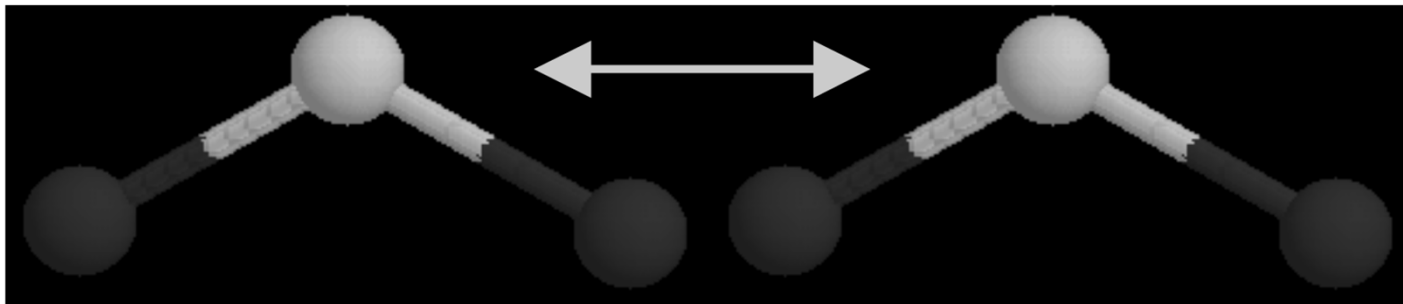
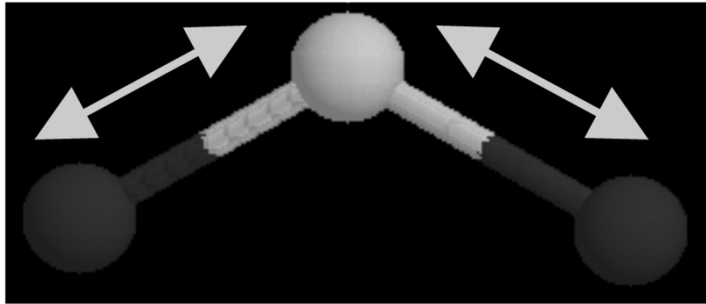

Kapalina

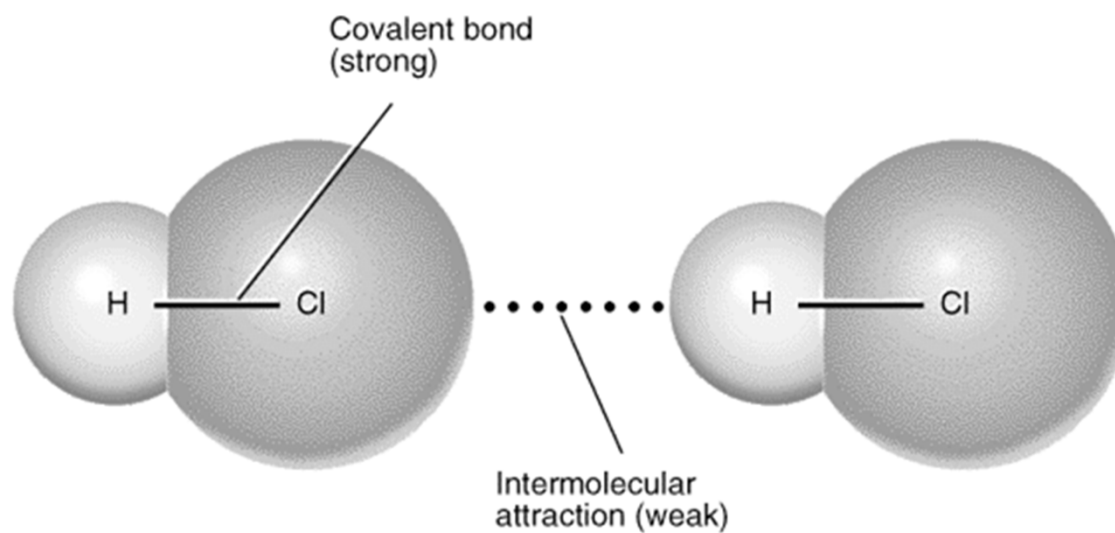

Molekulový krystal

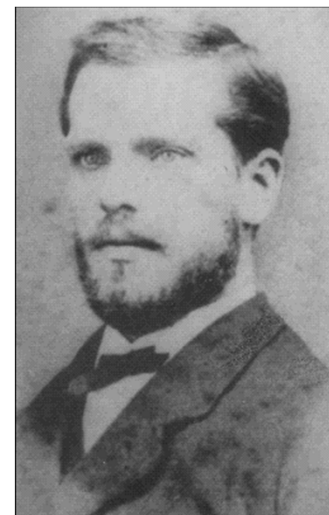
Rozdíl mezi kovalentní vazbou a mezimolekulovými silami

Typ vazby	Energie, kJ mol ⁻¹
Kovalentní	200 – 1000
Vodíková	10 – 50 (100)
Dipol-dipolová	2 – 10
Londonova disperzní	> 5

Typy mezimolekulových vazeb (van der Waalsových interakcí)

ion – ion Coulombické interakce

ion – dipol

dipol – dipol → orientační, Keesom

dipol – indukovaný dipol → indukční, Debye

ion – indukovaný dipol

indukovaný dipol – indukovaný dipol → disperzní, London

van der Waalsova repulze (odpuzování)

J. D. van der Waals
(1837- 1923)
NP za chemii 1910

Dipolový moment - μ

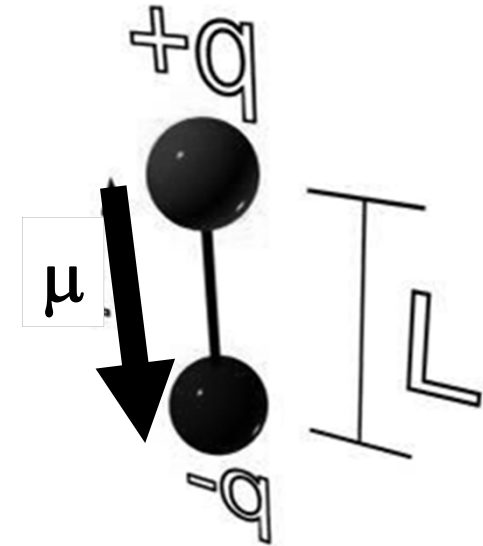
proton a elektron, vzdáleny 1 Å

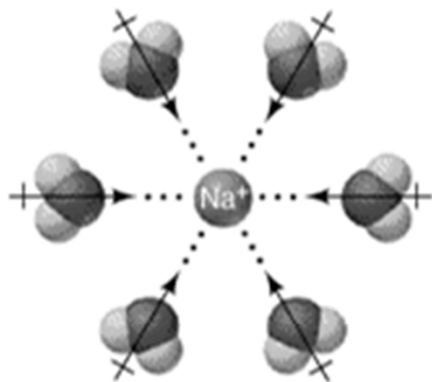
$$\mu = q L = (1.60 \cdot 10^{-19} \text{ C})(1.00 \cdot 10^{-10} \text{ m})$$

$$= 1.60 \cdot 10^{-29} \text{ C m} = \mathbf{4.80 \text{ D}}$$

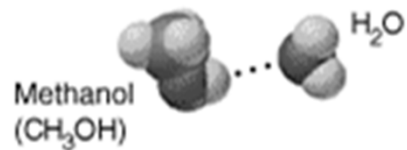
dipolový moment **4.80 D**

je referenční hodnota, čisté +1 a -1 náboje vzdálené 100 pm, vazba mezi nimi je 100% iontová

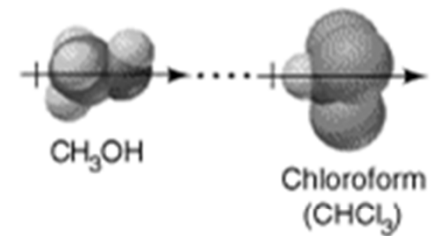

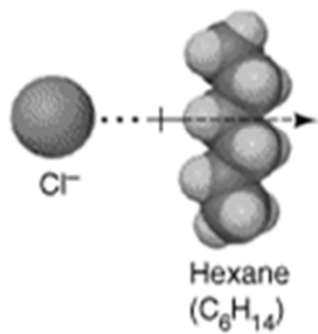
Ion-dipole

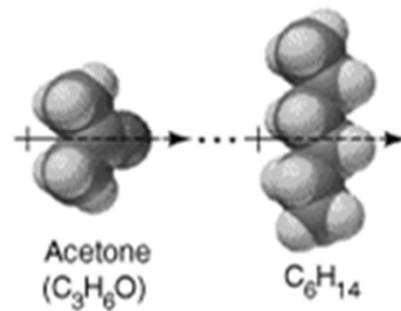
H bond

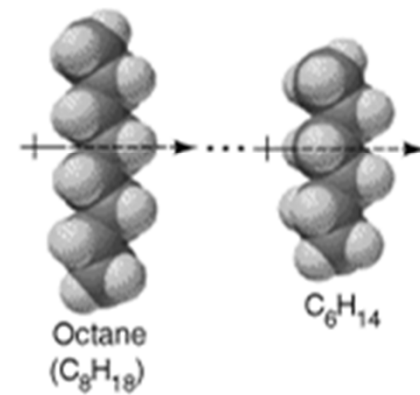
Dipole-dipole

Ion-induced dipole

Dipole-induced dipole

Dispersion

Interakce ion - ion

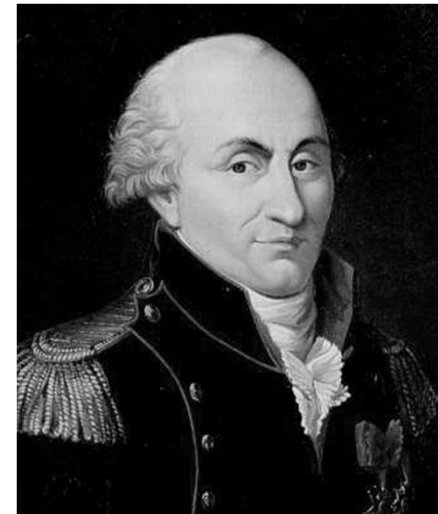
Coulombův zákon

$$E = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{q_1 q_2}{r}$$

E = energie interakce

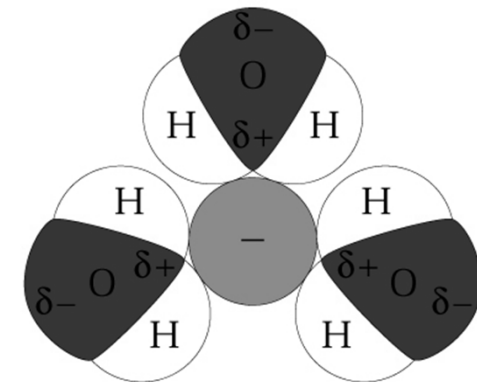
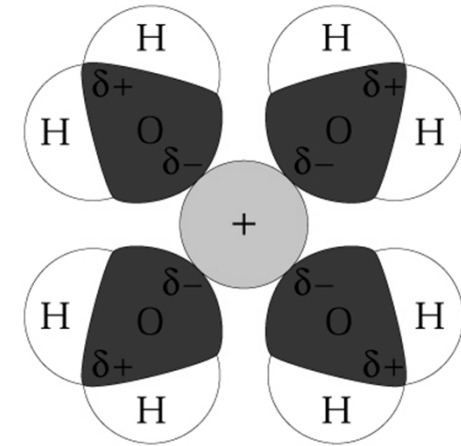
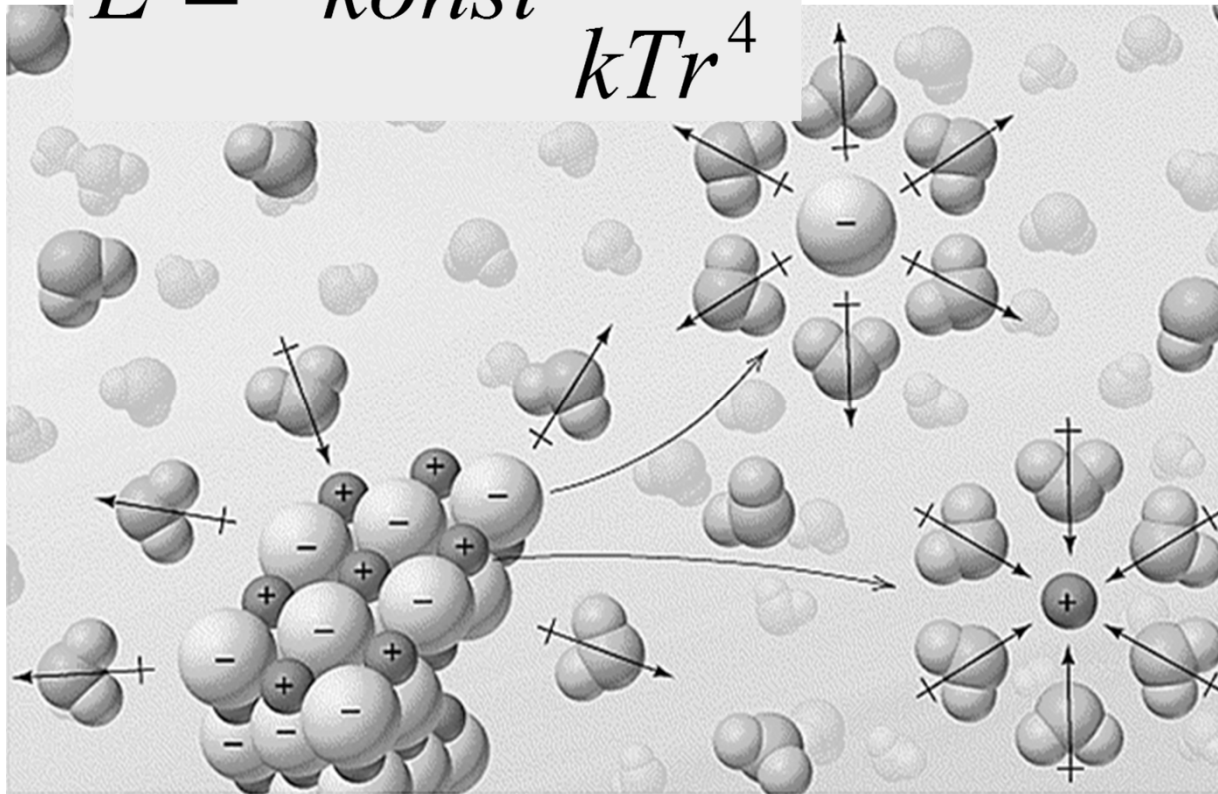
q = náboj iontu

r = meziiontová vzdálenost

Interakce ion - dipol

$$E = -konst \frac{q^2 \mu^2}{kTr^4}$$

Copyright 1999 John Wiley and Sons, Inc. All rights reserved.

E = energie interakce

q = náboj iontu

μ = dipolový moment

r = vzdálenost

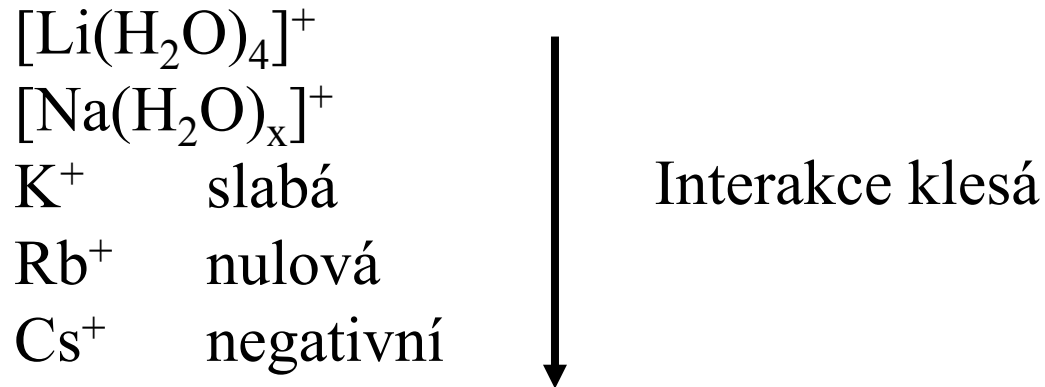
T = teplota

k = Boltzmannova konstanta

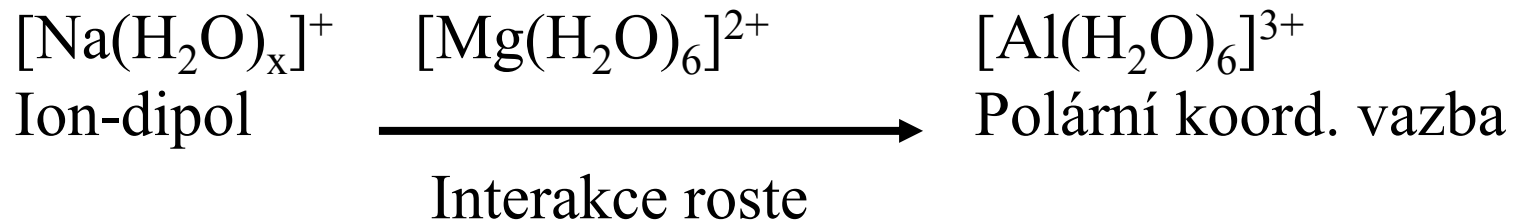

Hydratace/solvatace iontů

Interakce klesá s rostoucí velikostí iontu

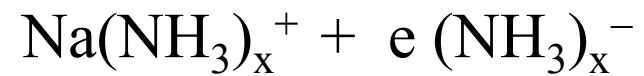

Interakce roste s rostoucím nábojem iontu

Solvatace elektronů

Sodík rozpuštěný v kapalném amoniaku

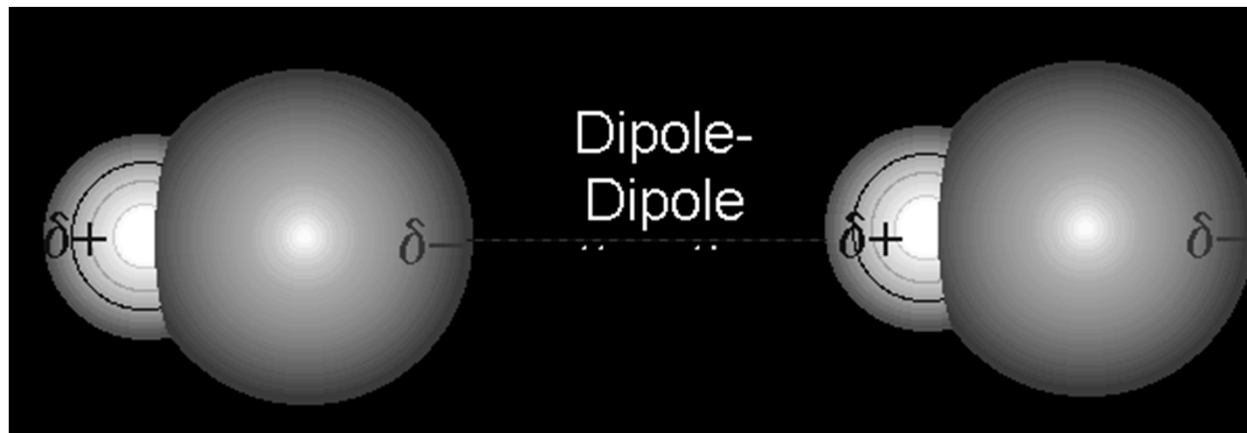
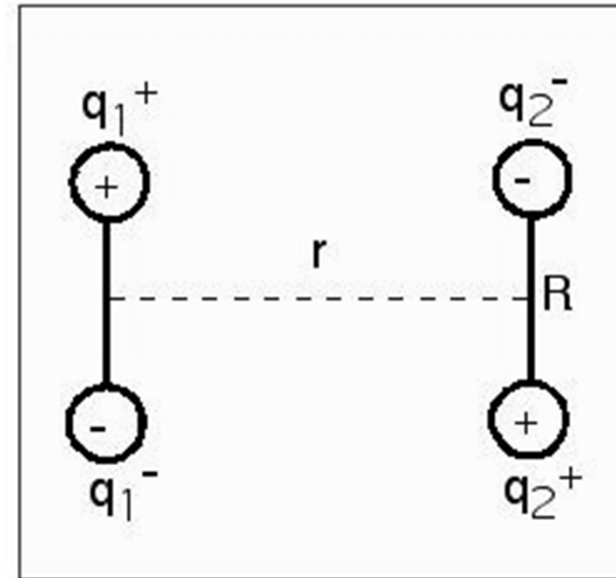
Modrý elektricky vodivý roztok

Silné redukční činidlo

Interakce dipol - dipol

Keesom

$$E = -konst \frac{\mu_A^2 \times \mu_B^2}{kTr^6}$$

E = energie interakce
 μ = dipolový moment
r = vzdálenost
T = teplota
k = Boltzmannova konstanta

Interakce dipol - dipol

Sloučenina	Butan	Aceton
M_r	58	58
Teplota varu, °C	- 0.5	57
Dipolový moment, C m	0	$9.3 \cdot 10^{-30}$

Interakce ion – indukovaný dipol a dipol – indukovaný dipol

$$\mu(\text{indukovaný}) = \alpha E$$

α = polarizovatelnost

E = intenzita elektr. pole

ion – indukovaný dipol

$$E = -\textit{konst} \frac{q^2 \alpha}{r^4}$$

dipol – indukovaný dipol, Debye

$$E = -\textit{konst} \frac{\mu^2 \alpha}{r^6}$$

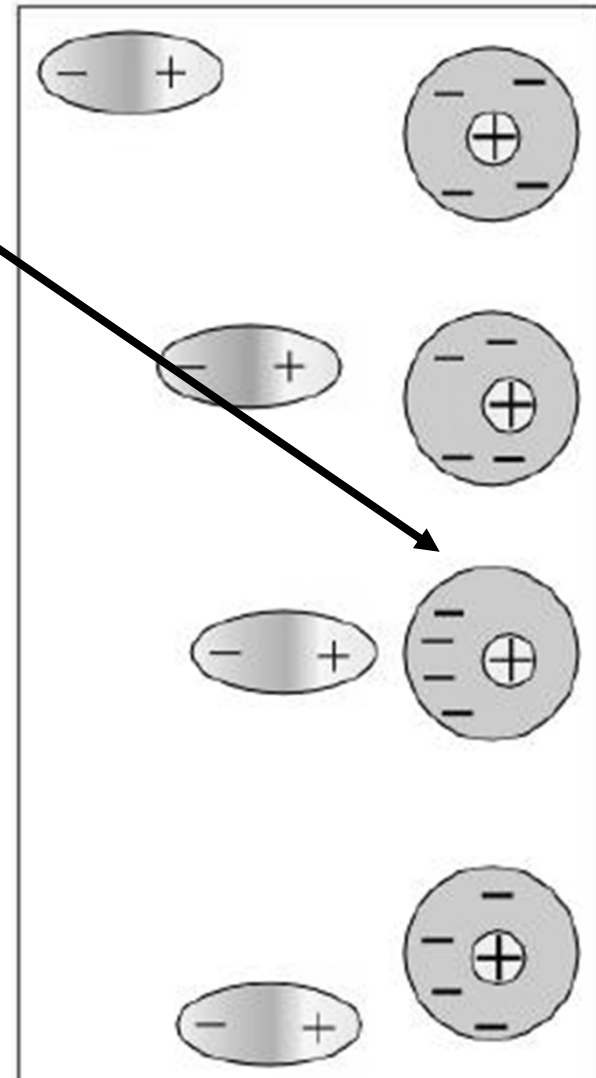
E = energie interakce

q = náboj

α = polarizovatelnost

μ = dipolový moment

r = vzdálenost

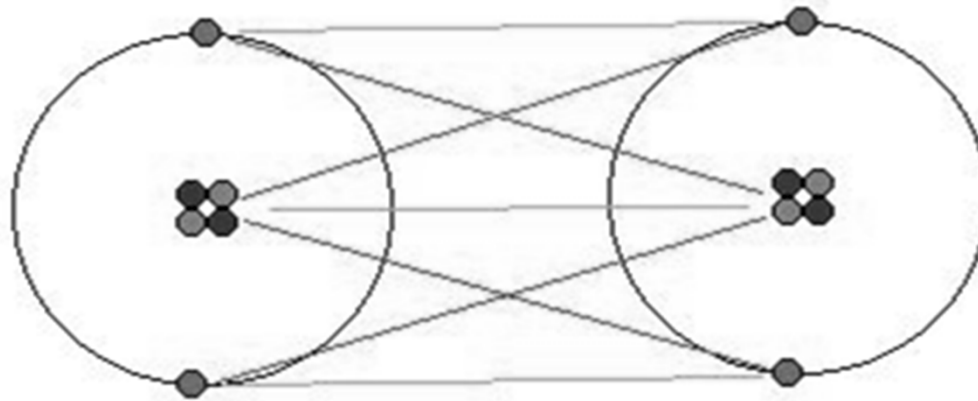

Polarizovatelnost, α , m³

Skupina	Polarizovatelnost, cm ³ 10 ²⁴	v.d.W poloměr, Å	Atomový poloměr, Å
O	0.63	1.5	0.66
CH ₂	1.80	2.0	-
S	3.00	1.8	1.04

Molekula	Polarizovatelnost ($\text{\AA}^3$)	T_{varu} (K)	Dipolový moment (D)
He	0.20	4.216	0
Ne	0.39	27.3	0
Ar	1.62	87.3	0
Kr	2.46	119.9	0
H ₂ O	1.48	373.15	1.85
H ₂ S	3.64	212.82	1.10
CCl ₄	10.5	349.85	0
C ₆ H ₆	25.1	353.25	0
CH ₃ OH	3.0	338	1.71
CH ₃ F	3.84	195	1.81
CHCl ₃	8.50	334.85	1.01

Interakce indukovaný dipol – indukovaný dipol

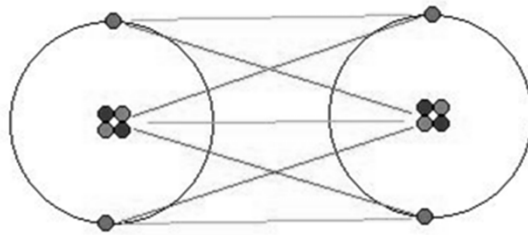

Odpudivé síly

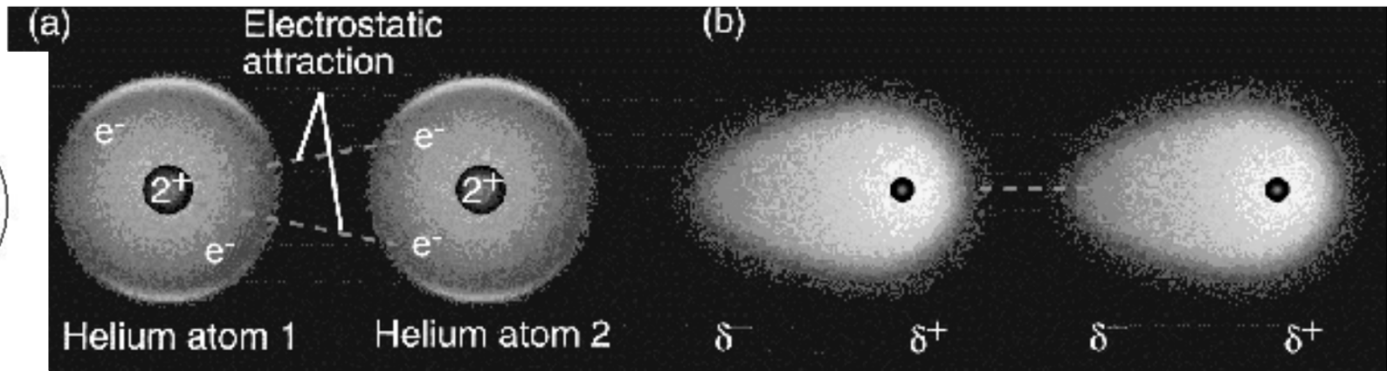
Přitažlivé síly

Londonovy disperzní síly

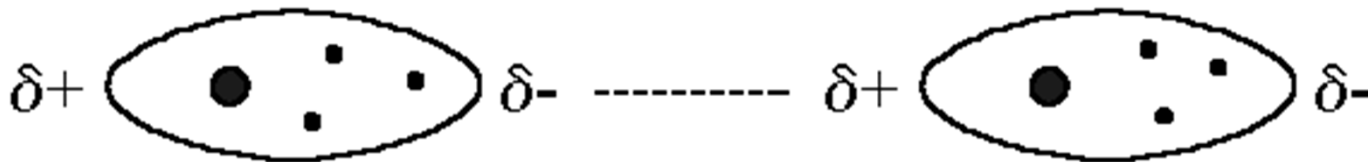

— Repulsive forces
 - - - Attractive forces

$$E = -konst \times \frac{IE \times \alpha^2}{r^6}$$

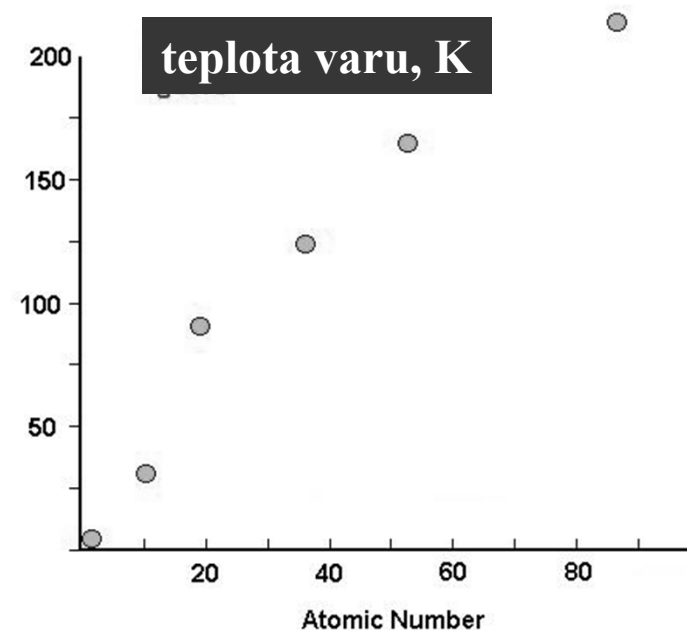
IE = ionizační energie
 α = polarizovatelnost
 r = vzdálenost

Vliv polarizovatelnosti molekuly na velikost Londonových sil

Vliv Londonových sil na
skupenství halogenů a
vzácných plynů

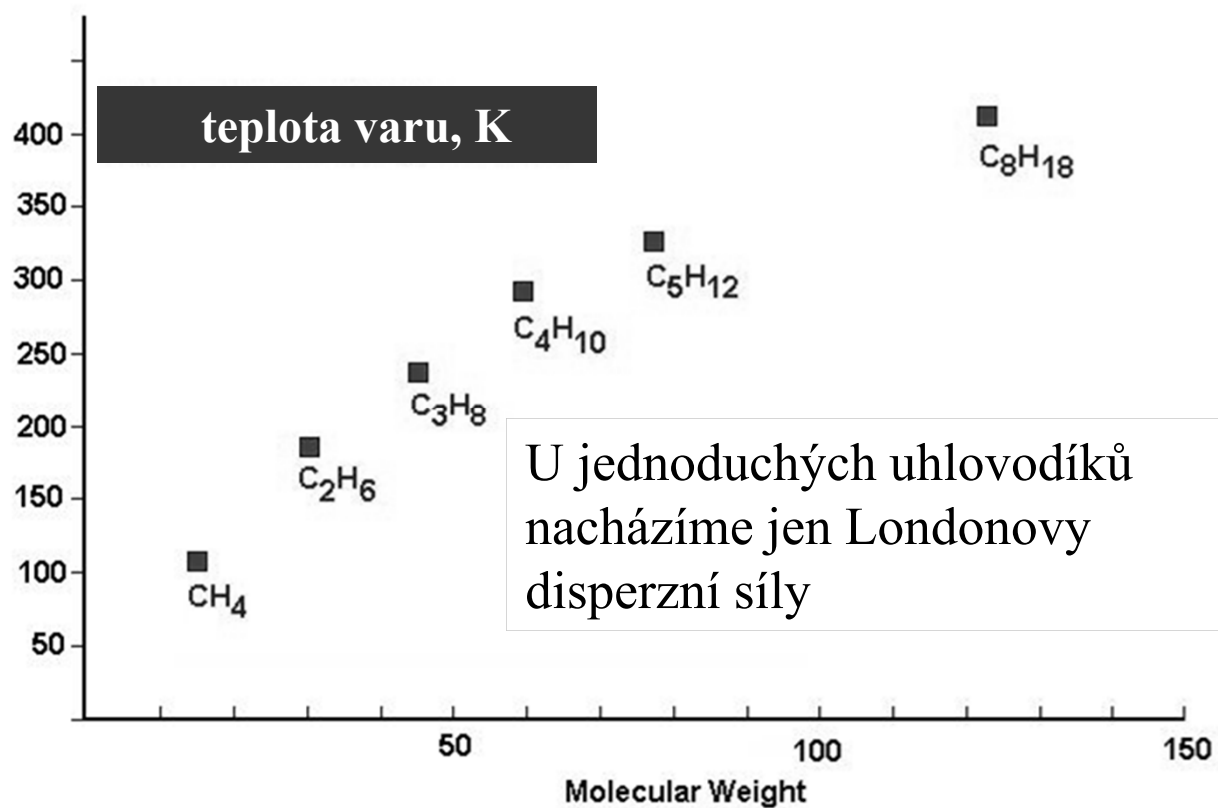
S velikostí molekul roste
polarizovatelnost

	teplota varu, K
F_2	85.1
Cl_2	238.6
Br_2	332.0
I_2	457.6

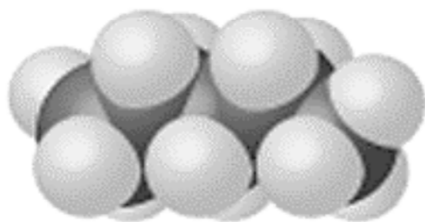
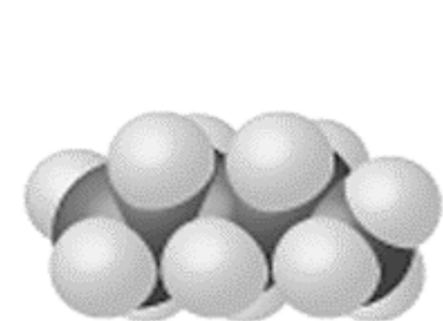
	teplota varu, K
He	4.6
Ne	27.3
Ar	87.5
Kr	120.9

Vliv velikosti molekuly na velikost Londonových sil

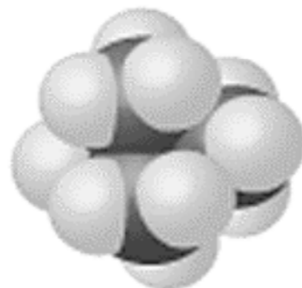
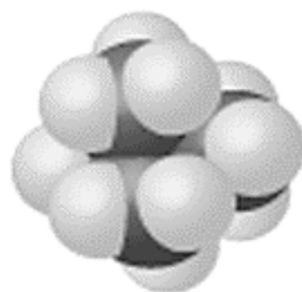

Vliv tvaru molekuly na velikost Londonových sil

---

n-Pentane
(bp = 309.4 K)

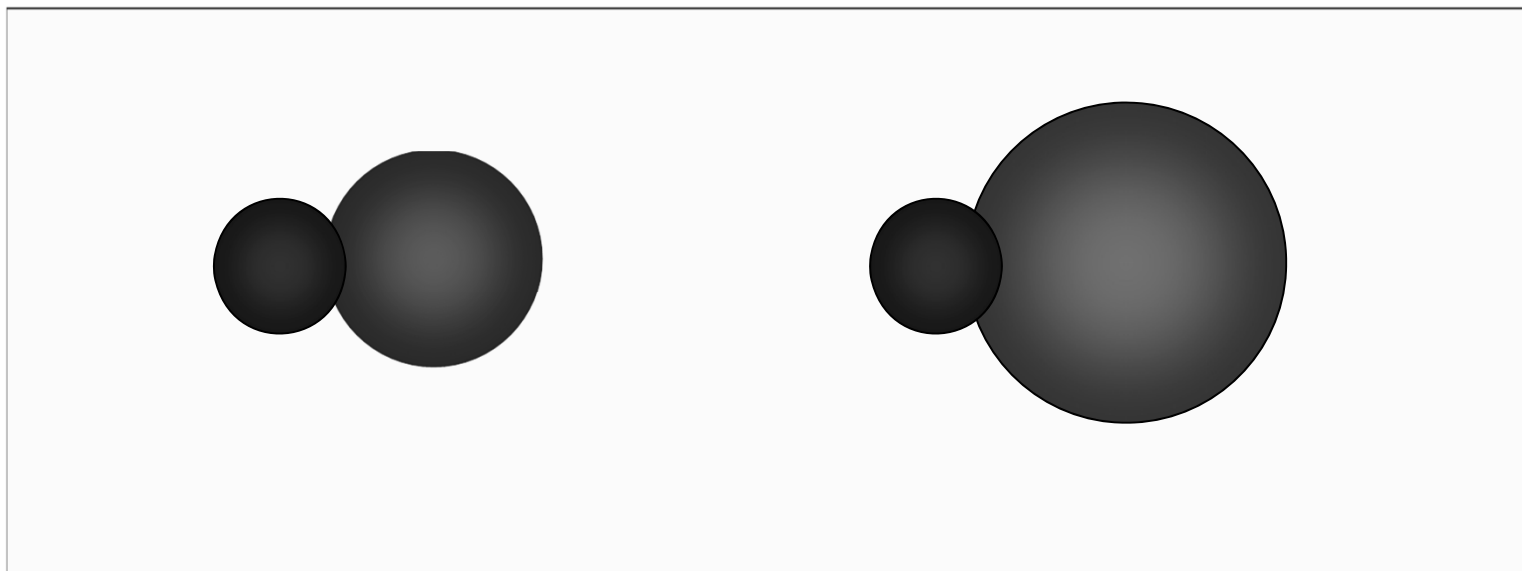
Neopentane
(bp = 282.7 K)

Stejná M_r

Větší plocha dotyku

Londonovy disperzní síly a dipol-dipolové interakce

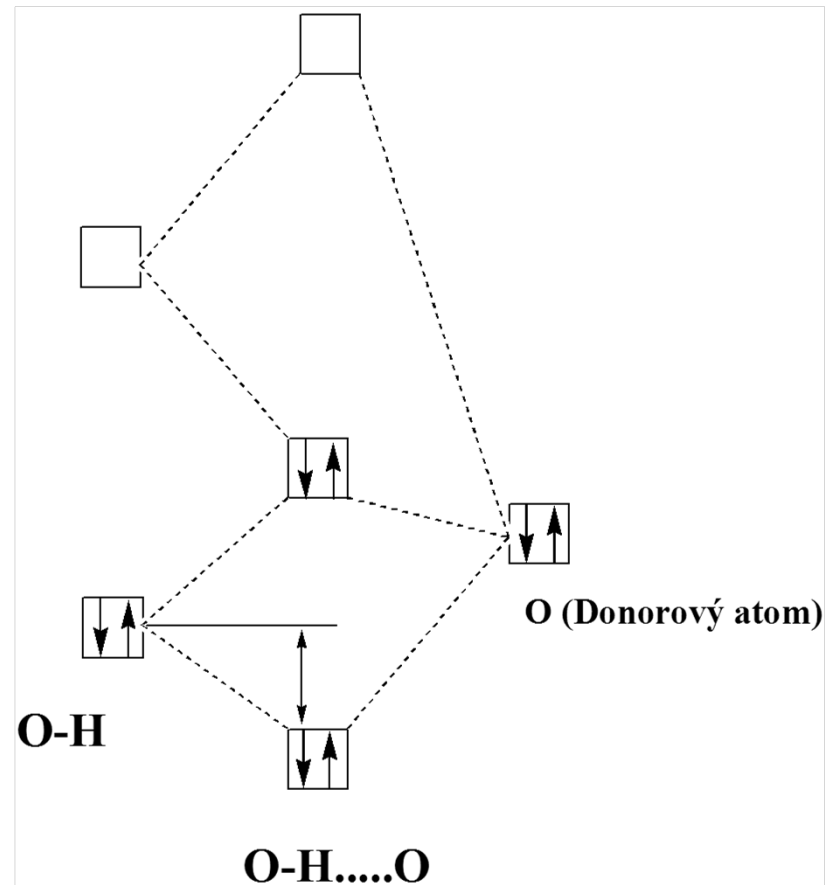
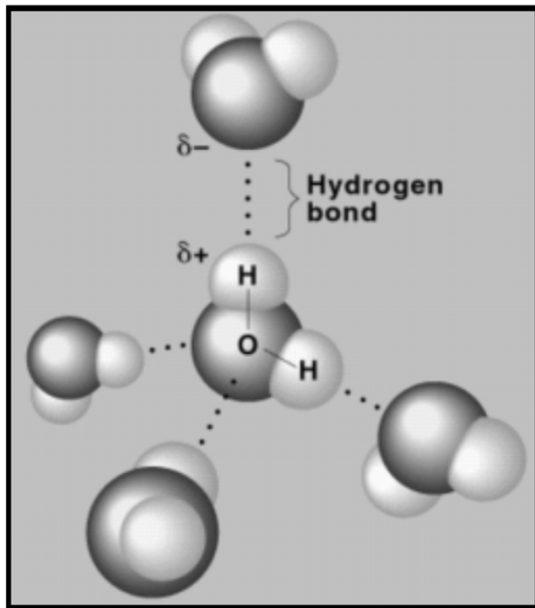

**HCl: $b_v = 189.5 \text{ K}$
Dipolový moment = 1.03 D**

**HBr: $b_v = 206.2 \text{ K}$
Dipolový moment = 0.79 D**

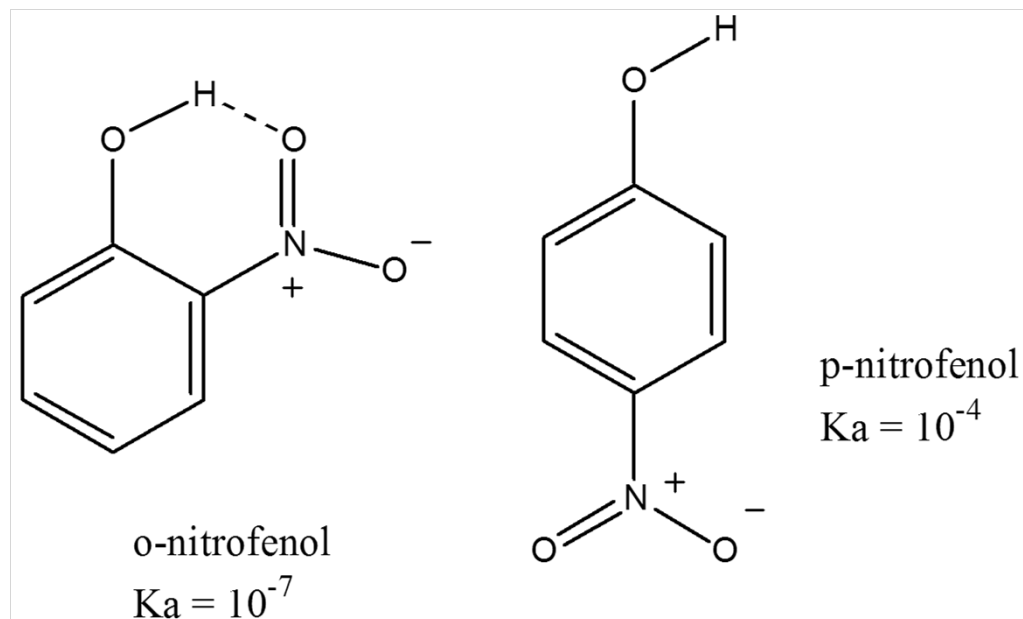
Vodíková vazba

H s elektronegativními atomy (F, O, N, C,...)

Vodíková vazba

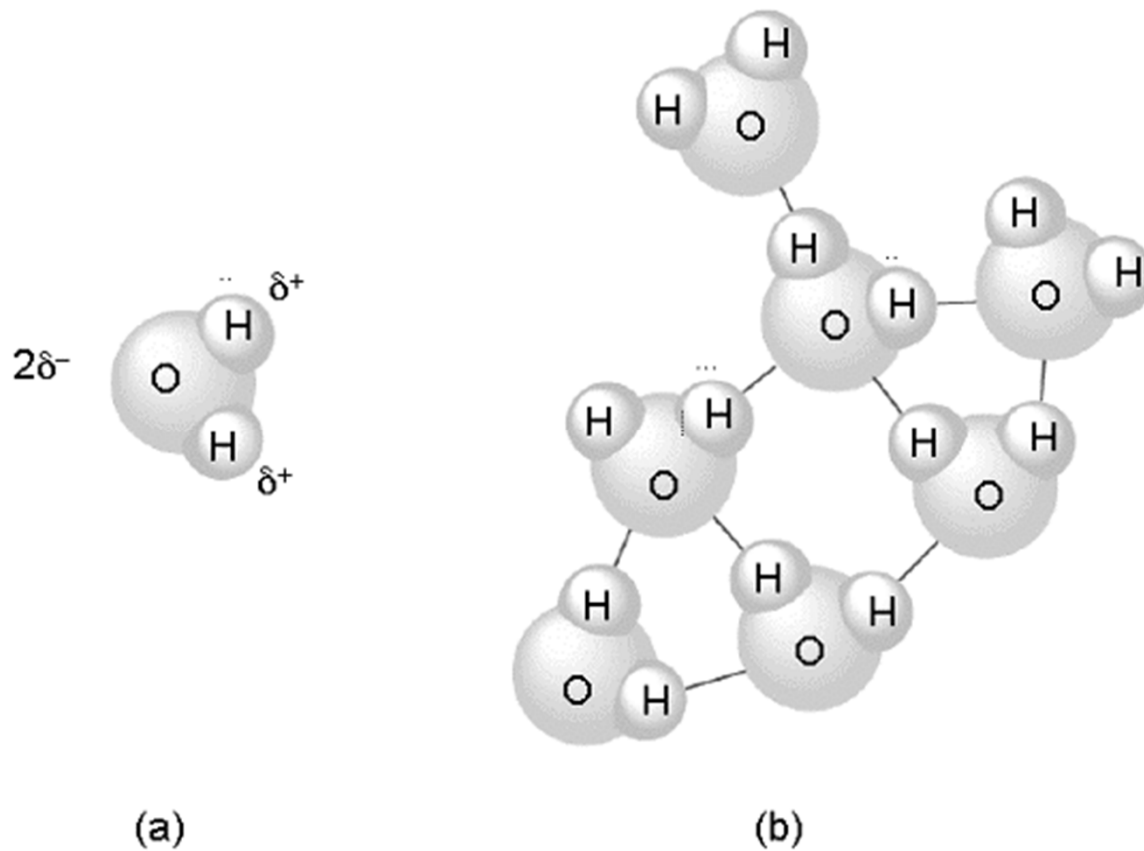
Intramolekulární vodíková vazba

Snížená kyselost OH skupiny
v důsledku tvorby vodíkové vazby

Vodíková vazba

Intermolekulární

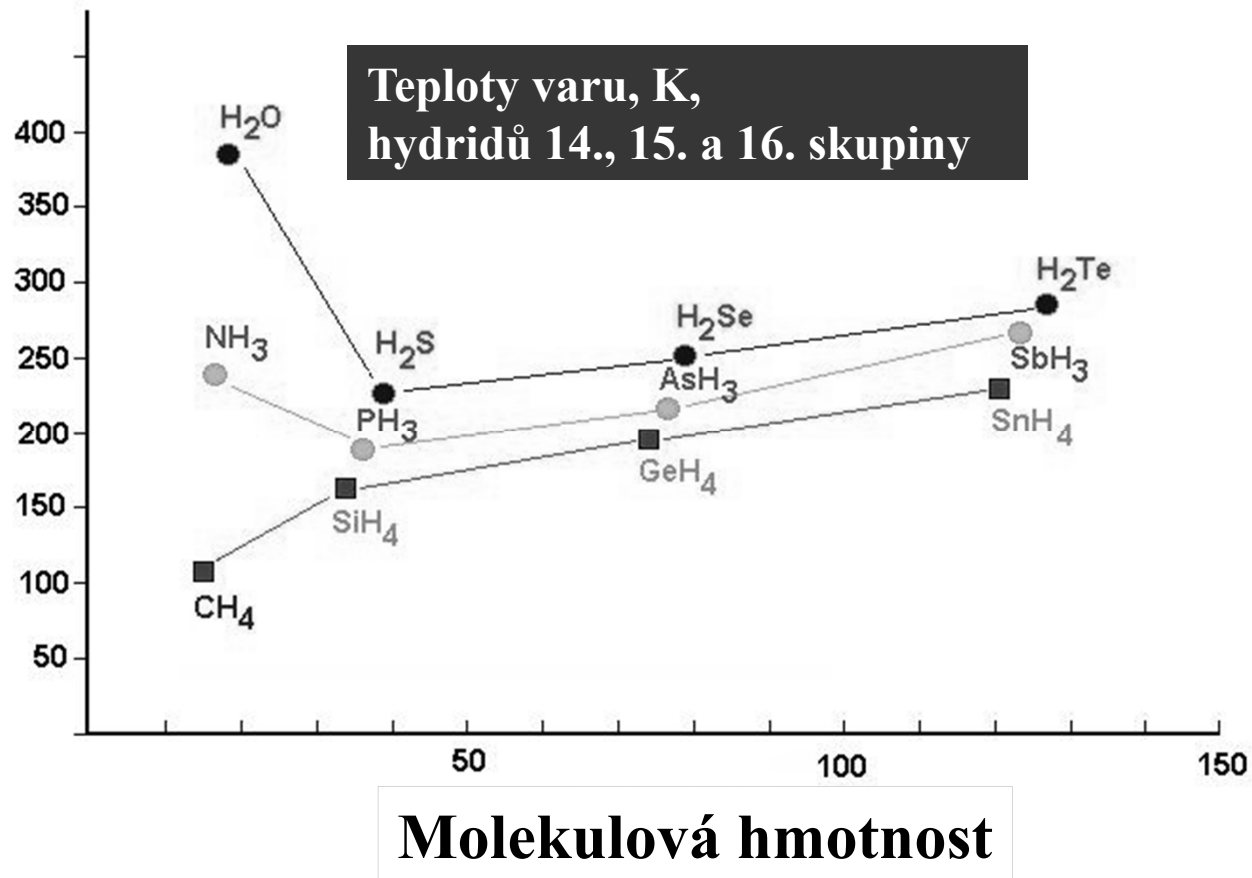

Vodíková vazba

Vazba	Vzdálenost (Å)	Rozmezí (Å)
N-H...N	3.10	2.88-3.38
N-H...O		
- Amid NH	2.93	2.55-3.04
- Amino NH	3.04	2.57-3.22
N-H...F	2.78	2.62-3.01
N-H...Cl	3.21	2.91-3.52
O-H...N	2.80	2.62-2.93
O-H...O		
- Alkohol OH	2.74	2.55-2.96
- Voda OH	2.80	2.65-2.93
O-H...Cl	3.07	2.86-3.21

Vodíková vazba

HF₂⁻ hydrogendifluorid

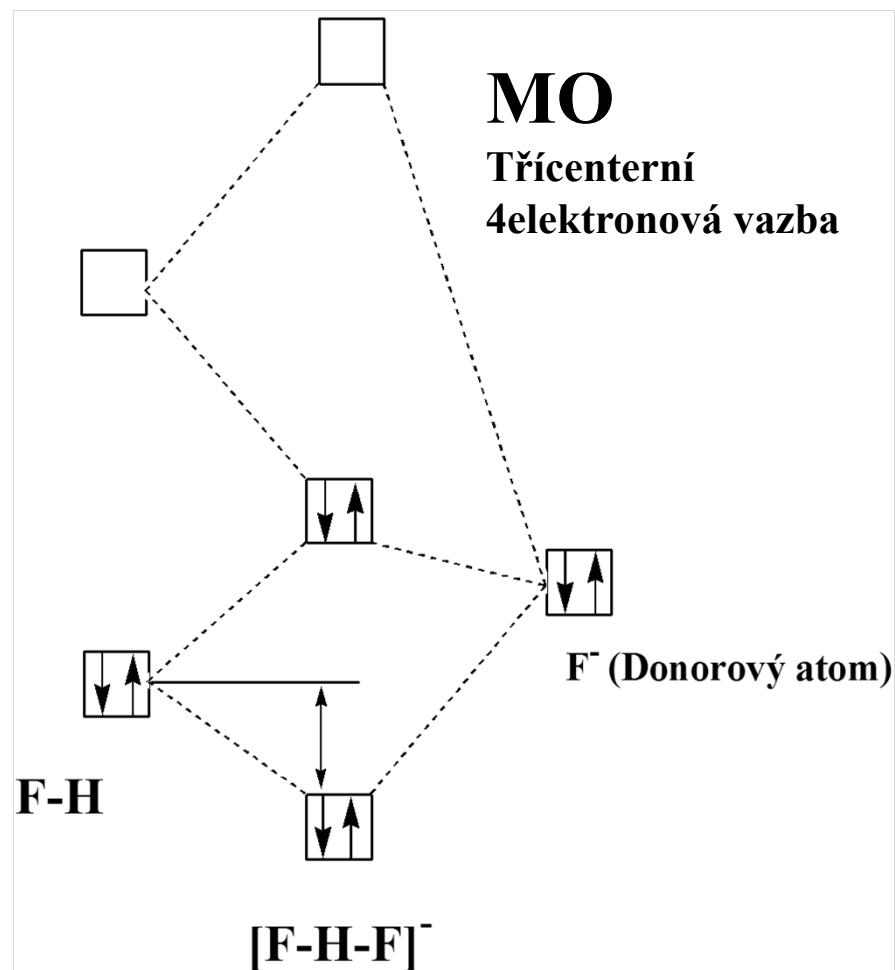
Nejsilnější známá H-vazba

155 kJ mol⁻¹

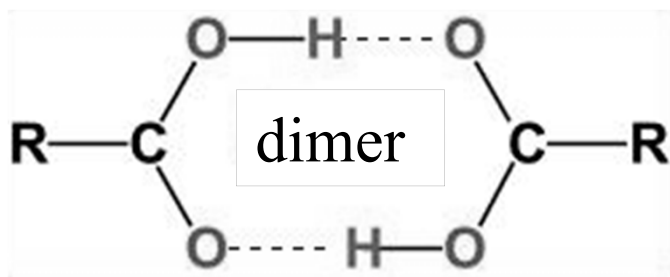
Symetrické rozložení
vazebných délek H-F 114 pm

Vazebný úhel
F-H-F = 180°

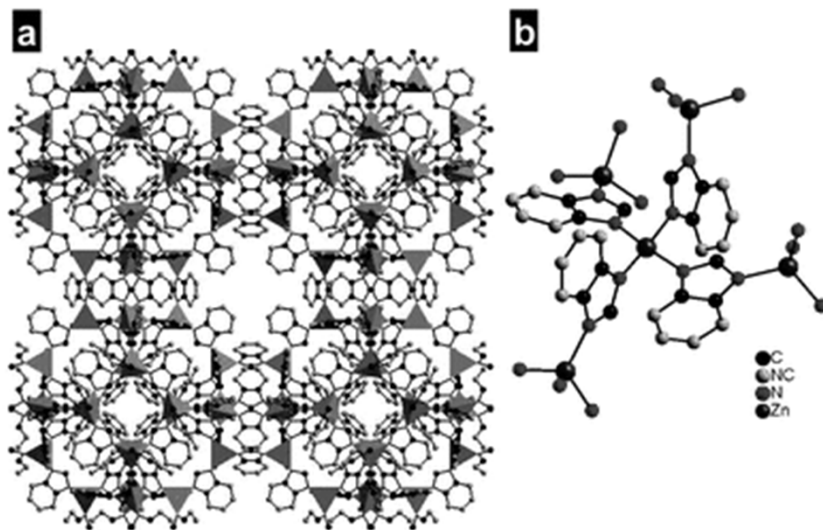
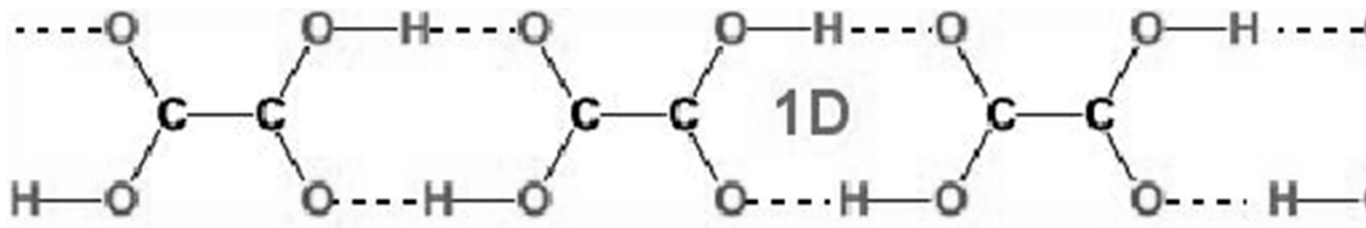
Autodisociace HF
 $2 \text{ HF} \leftrightarrow \text{H}_2\text{F}^+ + \text{HF}_2^-$

Vodíková vazba

Krystalové inženýrství
Samouspořádání

Struktura HF

1D. HF

Ortorrómbico: B mmb

a (Å) 3.42

b (Å) 4.32

c (Å) 5.41

V (Å³) 79.9

Z 4

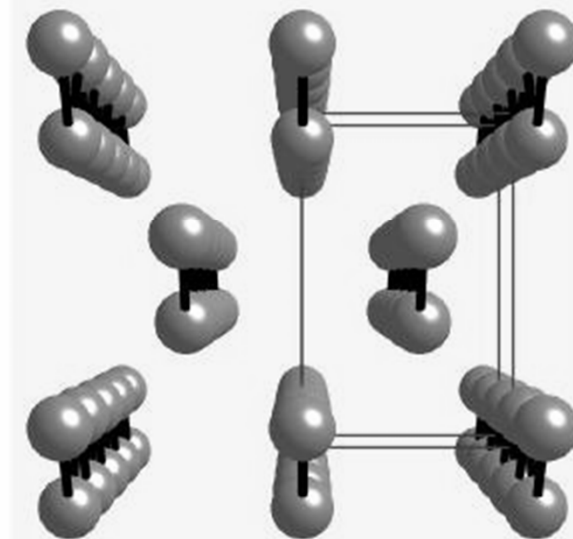
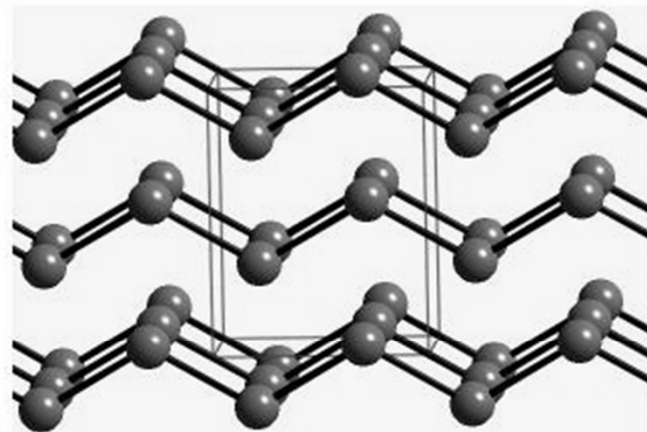
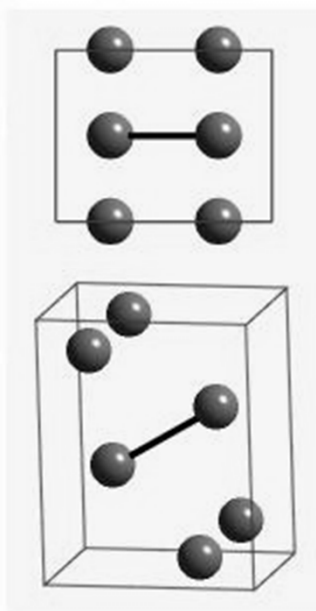
Dx (gcm⁻³) 1.66

F-H (Å) -

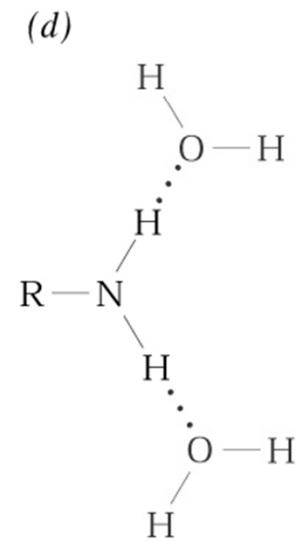
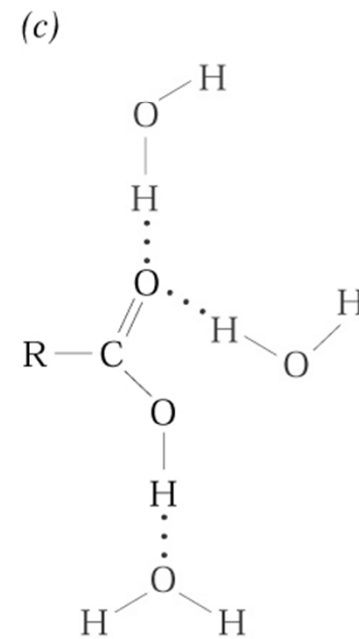
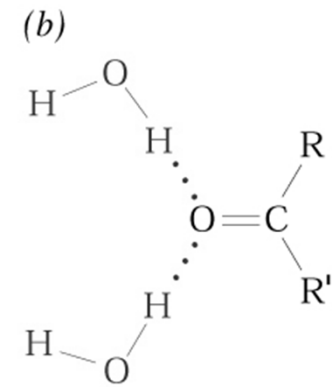
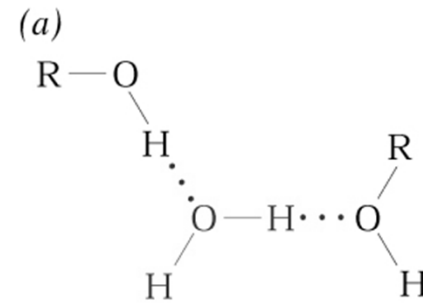
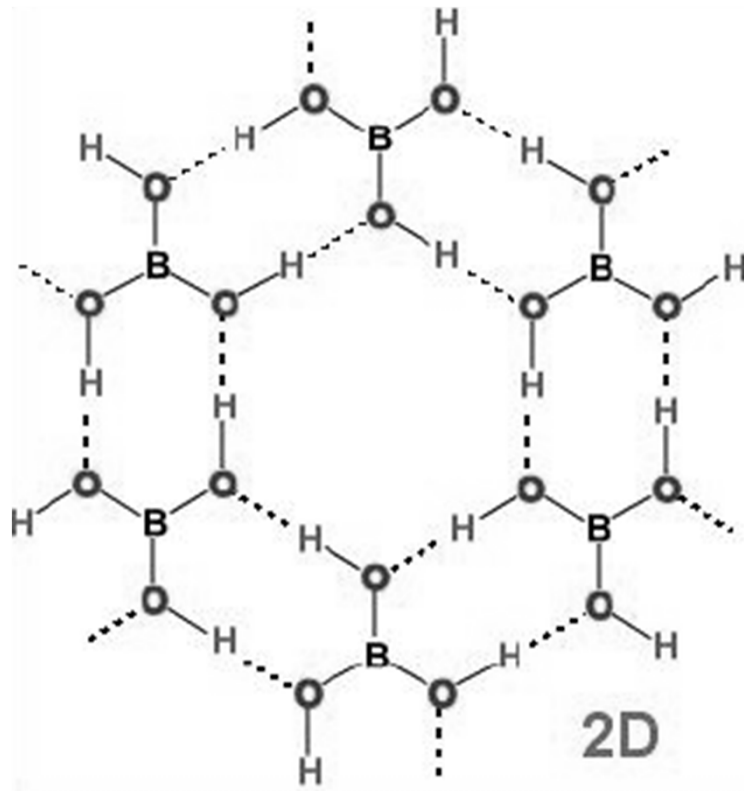
F...F (Å) 2.49

H...F (Å) -

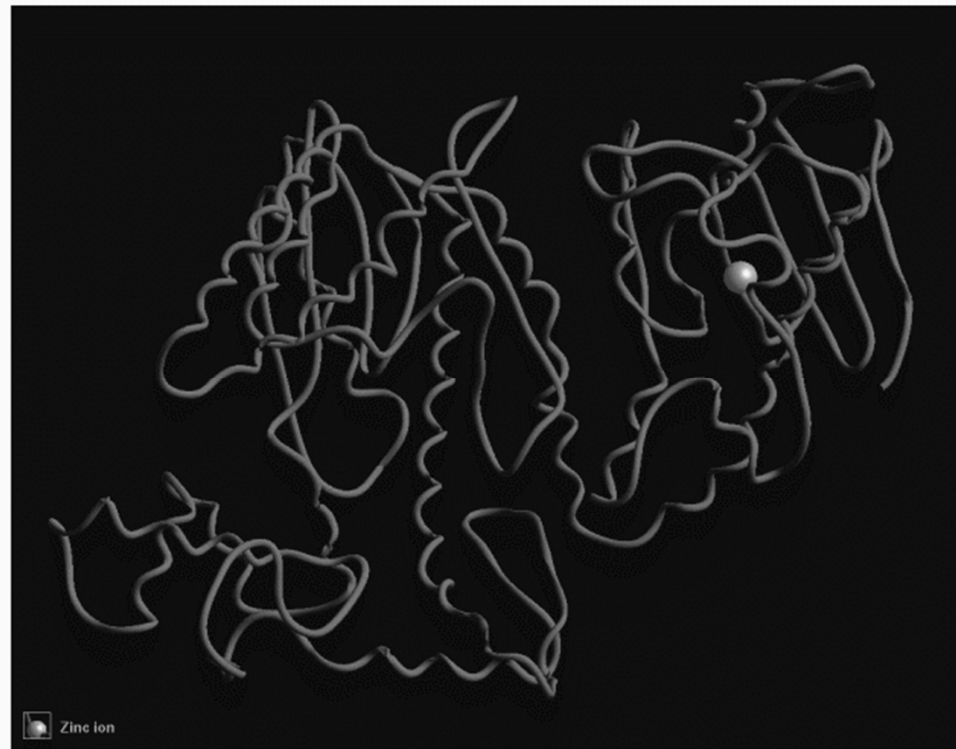
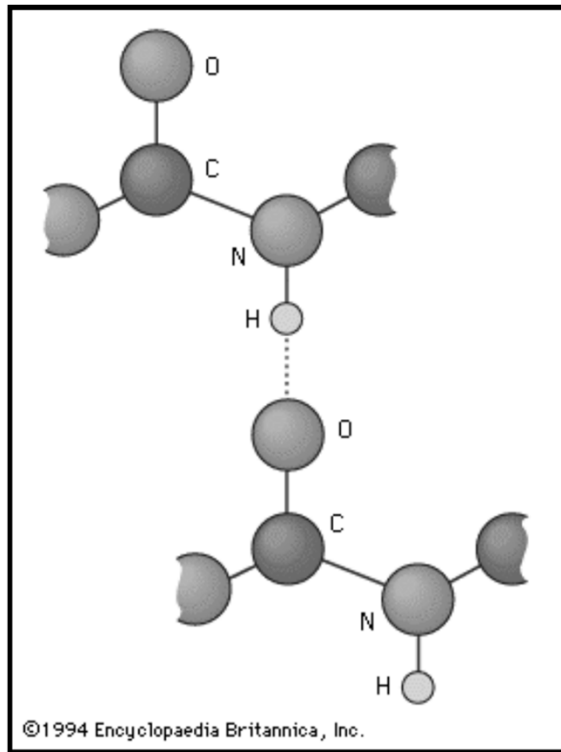
F-H...F (°) 180°

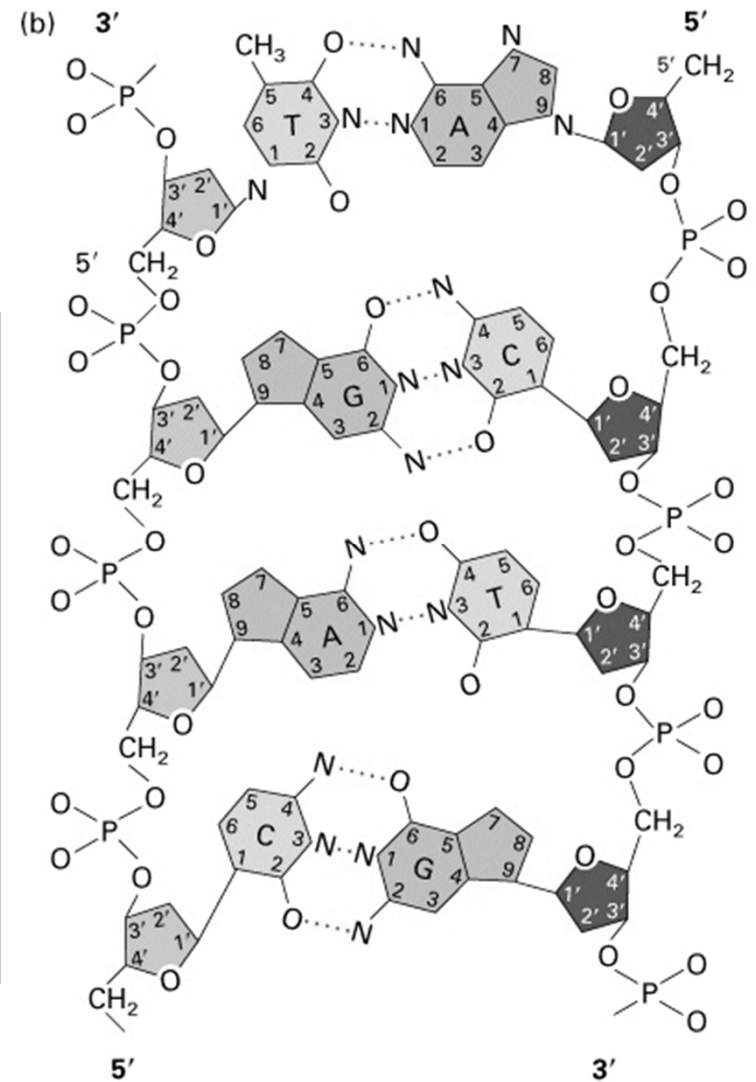
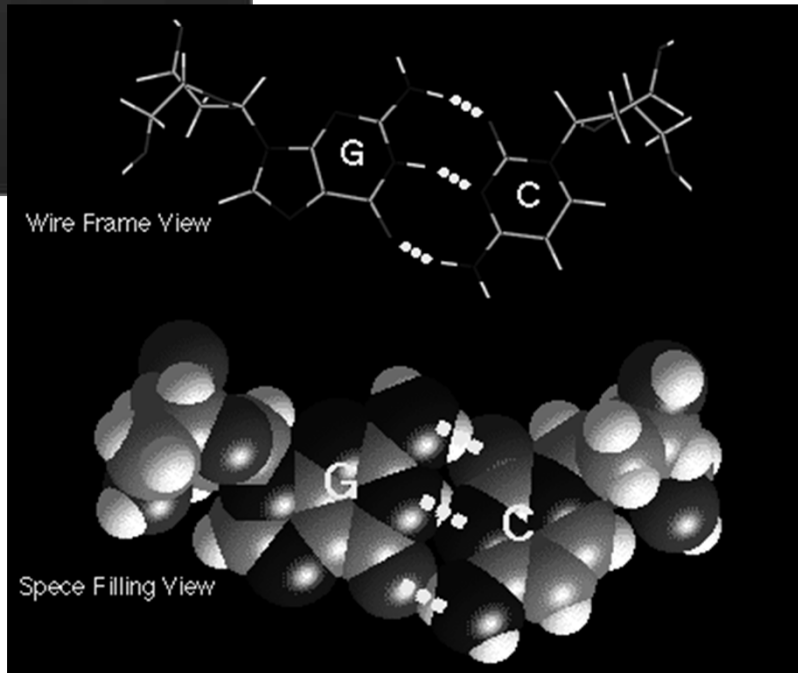
Kyselina boritá

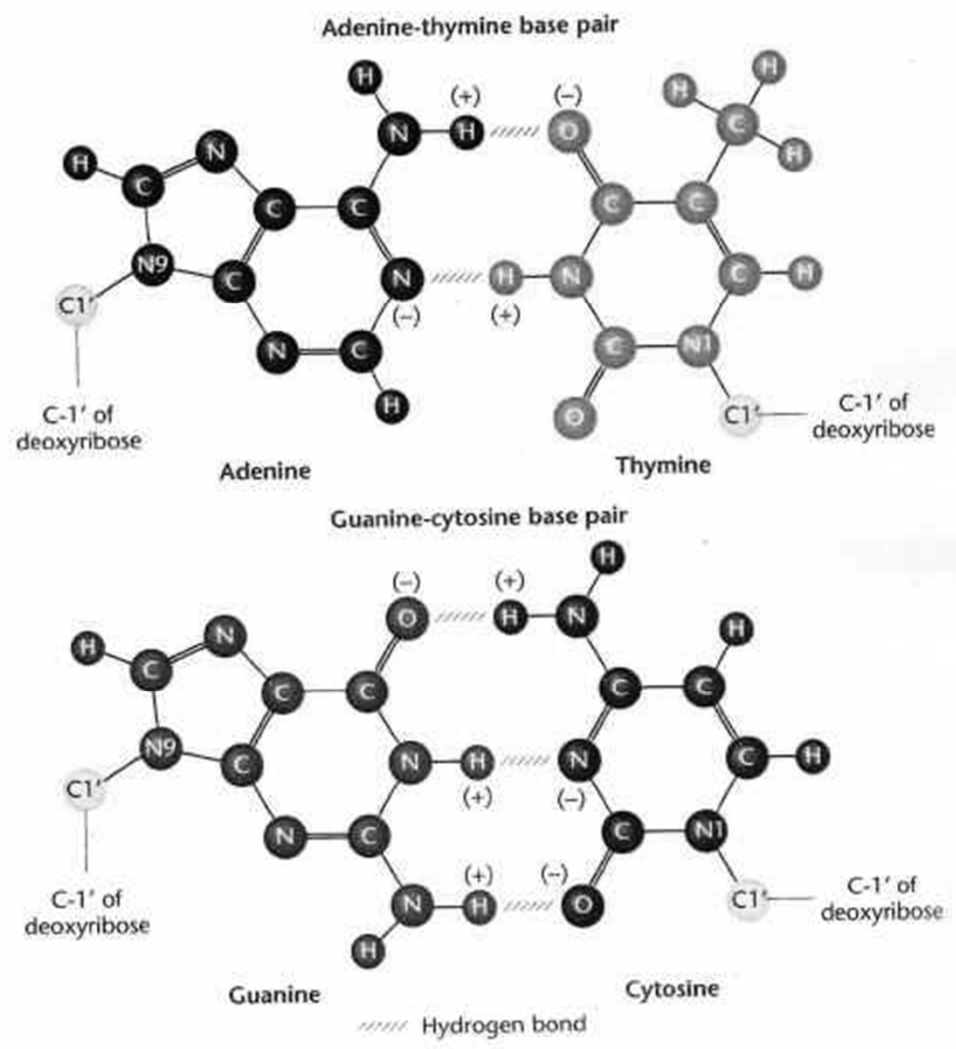
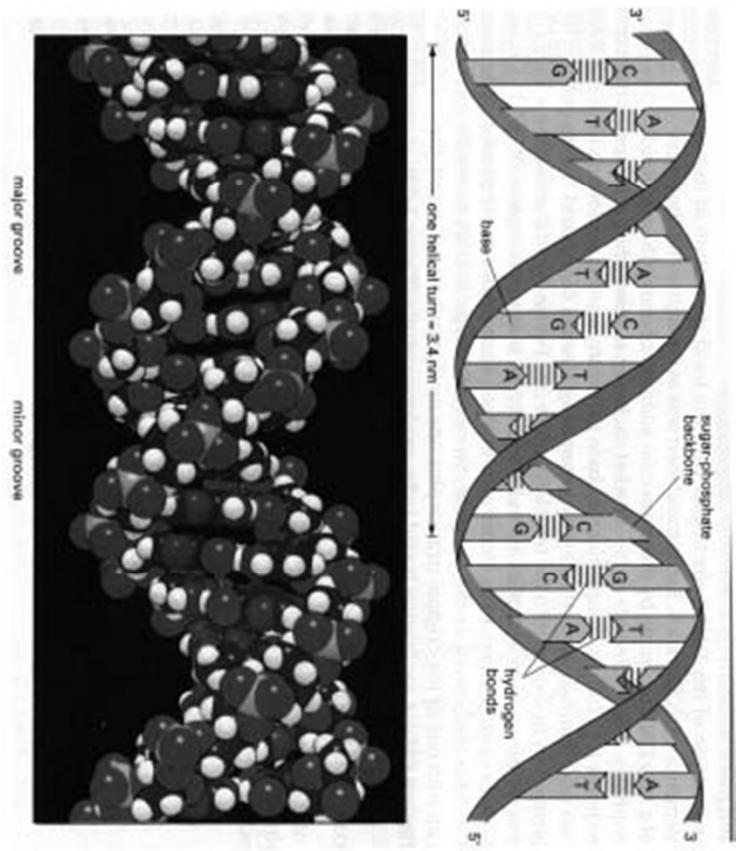
Struktura proteinů

Struktura DNA

Struktura ledu

3D. H₂O

Hexagonal: P6₃/mmc

a (Å) 4.5227

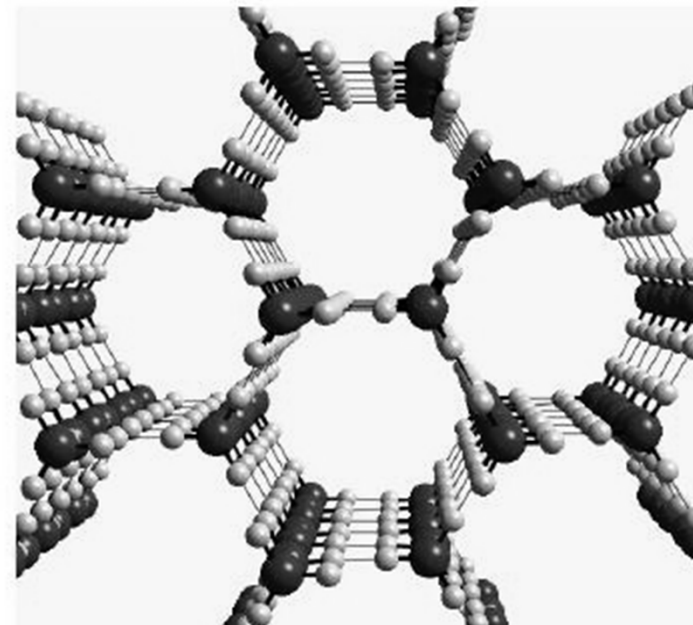
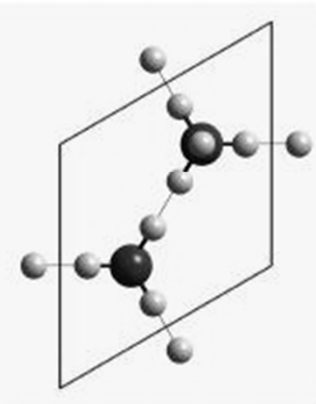
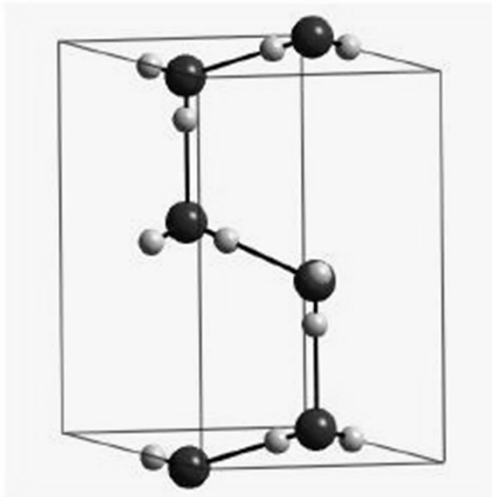
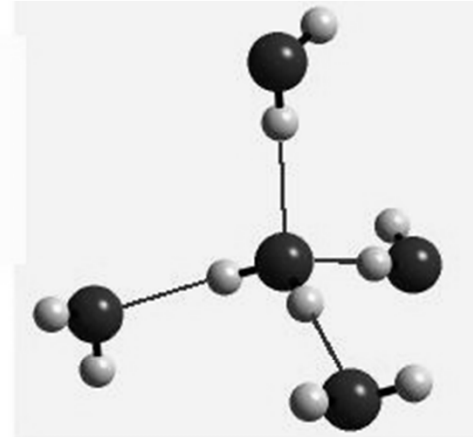
c (Å) 7.3671

V (Å³) 121.9

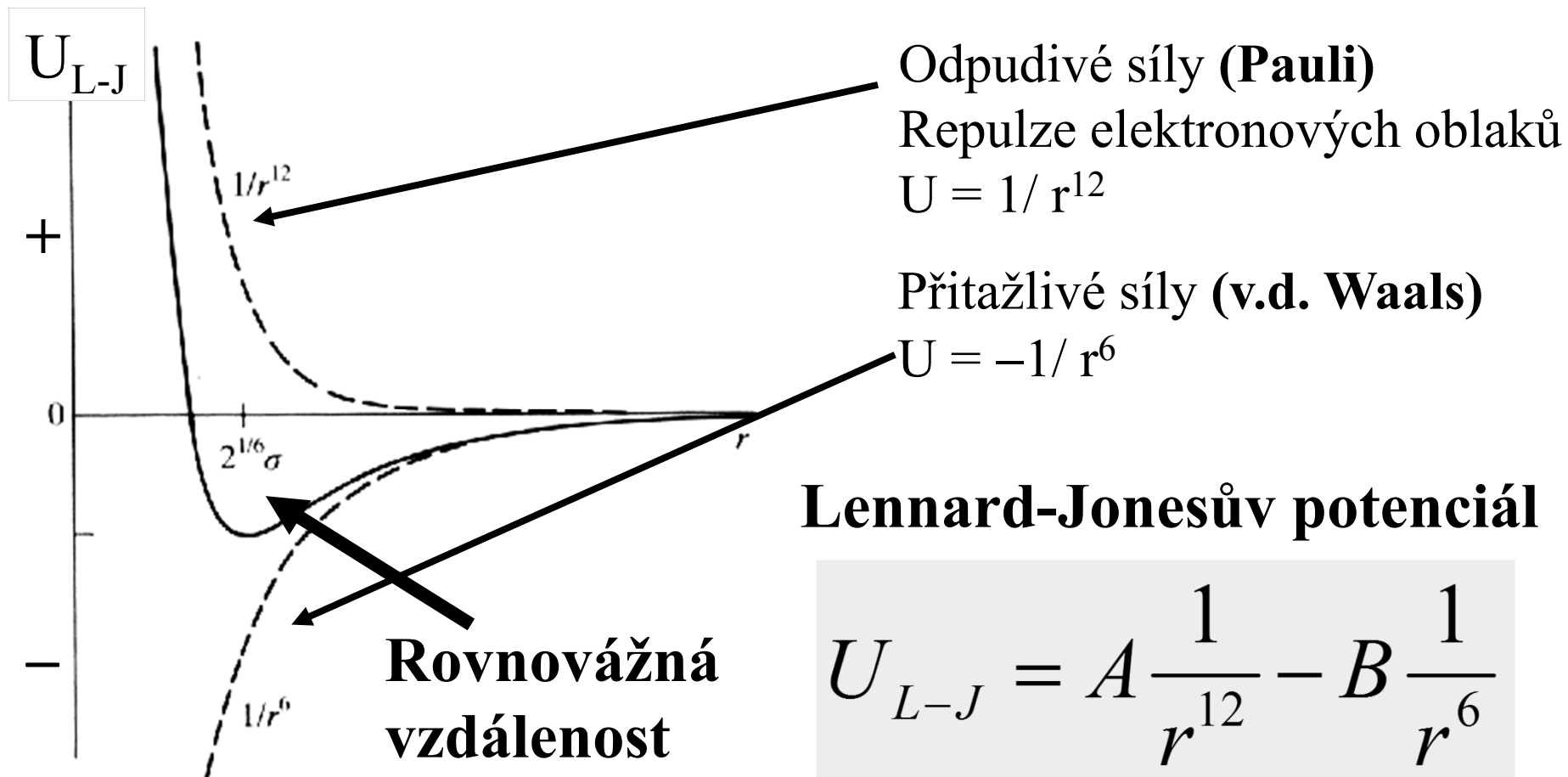
Z 3

Dx (gcm⁻³) 0.74

O-H (Å)	0.82, 0.86
O...O (Å)	2.765, 2.773
H...O (Å)	1.91, 1.95
O-H...O (°)	180°

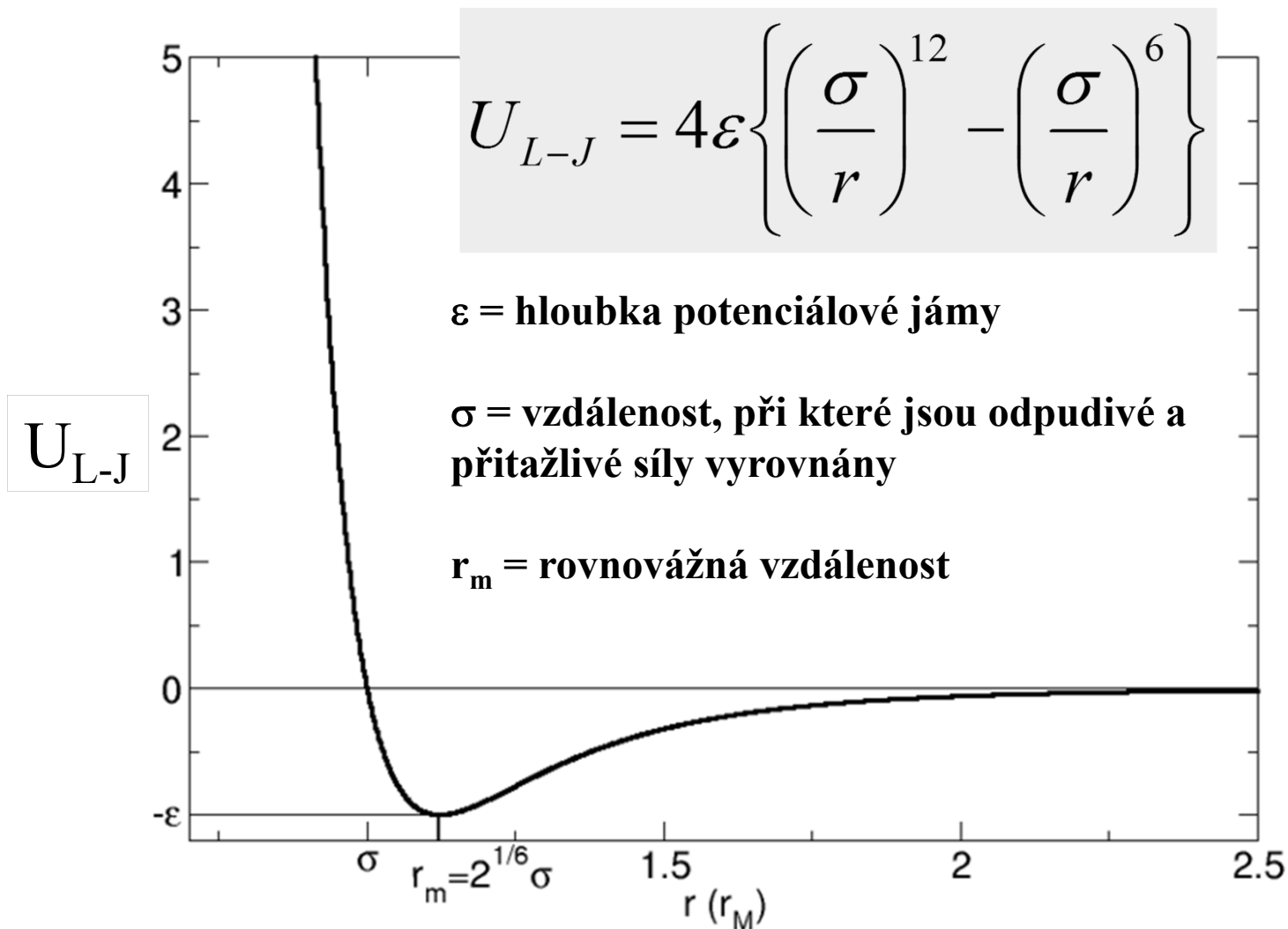

Rovnováha přitažlivých a odpudivých sil

A, B = konstanty závislé na elektrických vlastnostech molekul

Lennard-Jonesův potenciál

Van der Waalsovy poloměry, Å

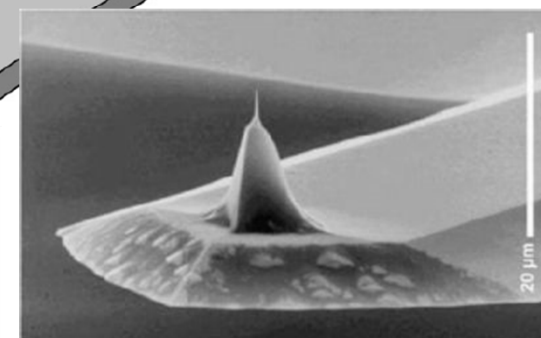
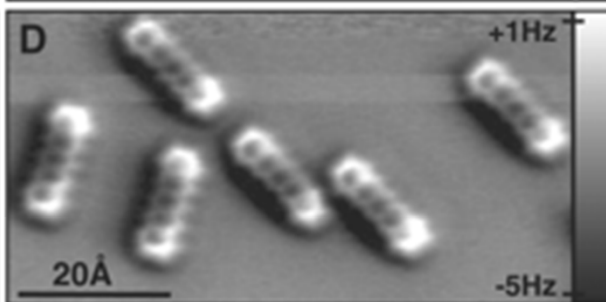
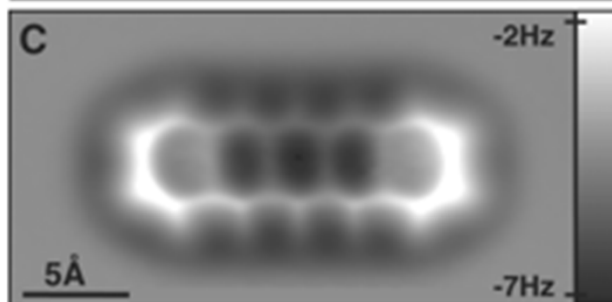
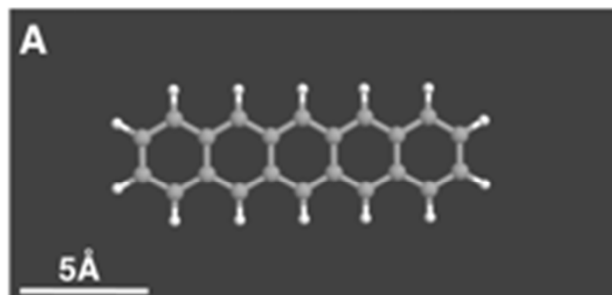
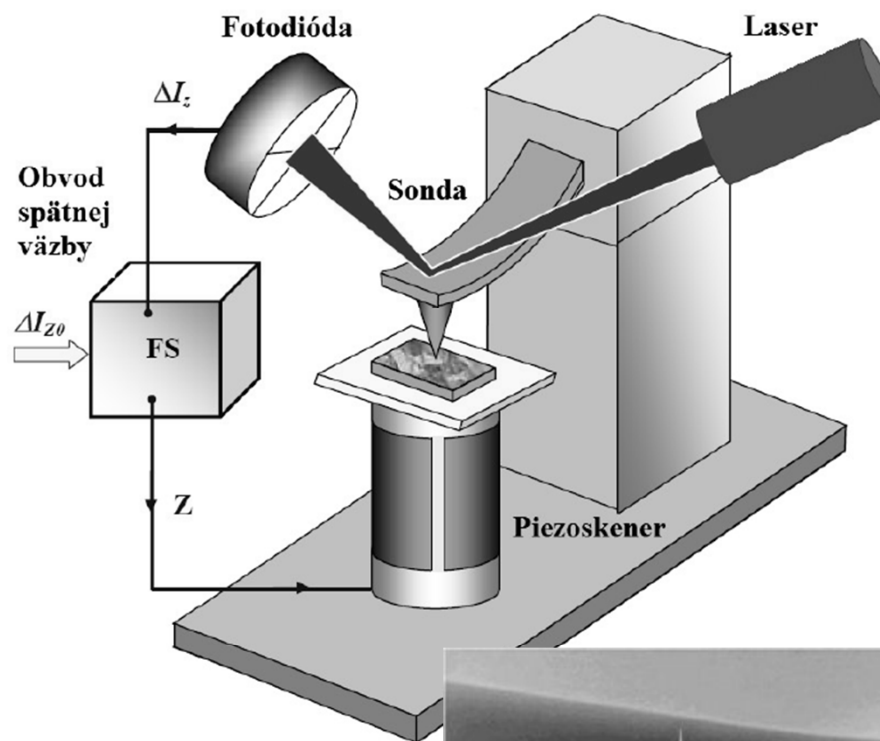
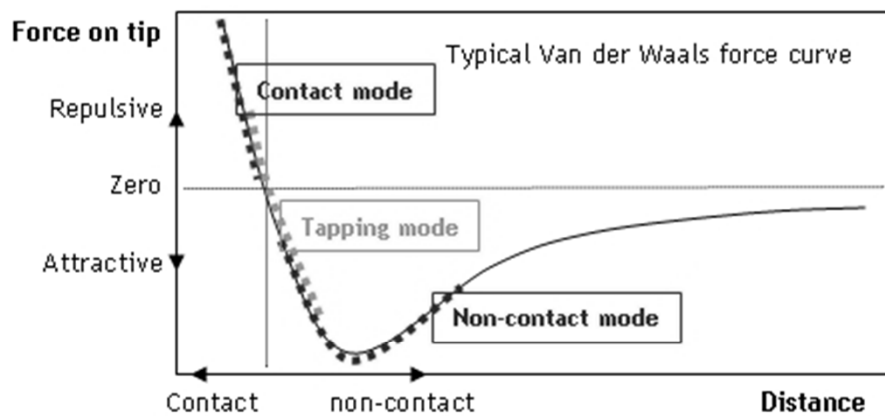
Atomový poloměr O 0.73 Å

Iontový poloměr O²⁻ 1.40 Å

Ag 1.72	Ar 1.88	As 1.85	Au 1.66
Br 1.85	C 1.70	Cd 1.58	Cl 1.75
Cu 1.40	F 1.47	Ga 1.87	H 1.20
He 1.40	Hg 1.55	I 1.98	In 1.93
K 2.75	Kr 2.02	Li 1.82	Mg 1.73
N 1.55	Na 2.27	Ne 1.54	Ni 1.63
O 1.52	P 1.80	Pb 2.02	Pd 1.63
Pt 1.72	S 1.80	Se 1.90	Si 2.10
Sn 2.17	Te 2.06	Tl 1.96	U 1.86
Xe 2.16	Zn 1.39		

Skupina	vdW
C atom	
-alifat	1.7 Å
- arom	1.7 Å
O atom	
-karbonyl	1.4 Å
- alkohol	1.5 Å
N atom	
-amid	1.52 Å
- amin	1.65 Å
- ammonium	1.50 Å
F atom	1.35 Å
Cl atom	1.80 Å
Br atom	1.95 Å
I atom	2.15 Å
S atom	1.85 Å

Mikroskopie atomárních sil AFM

DOI: 10.1126/science.1176210

Pevné látky

Amorfní

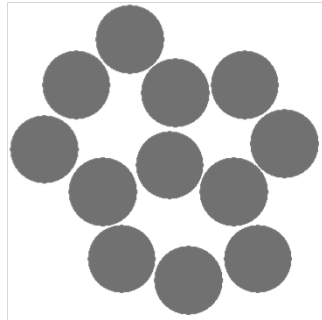
- nepravidelné vnitřní uspořádání
- *izotropie* fyzikálních vlastností
- termodynamicky nestabilní

Krystalické

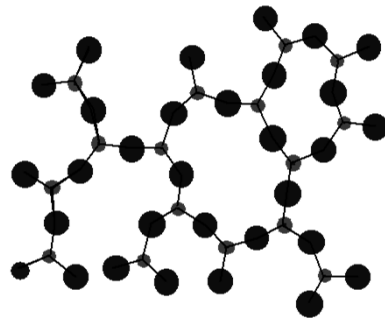
- pravidelné vnitřní uspořádání
- *anizotropie* fyzikálních vlastností = různé v různých směrech (pro symetrii nižší než kubickou)

Pevné látky

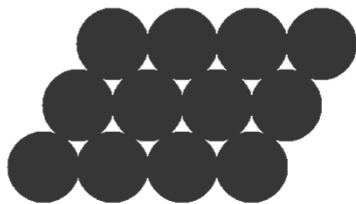
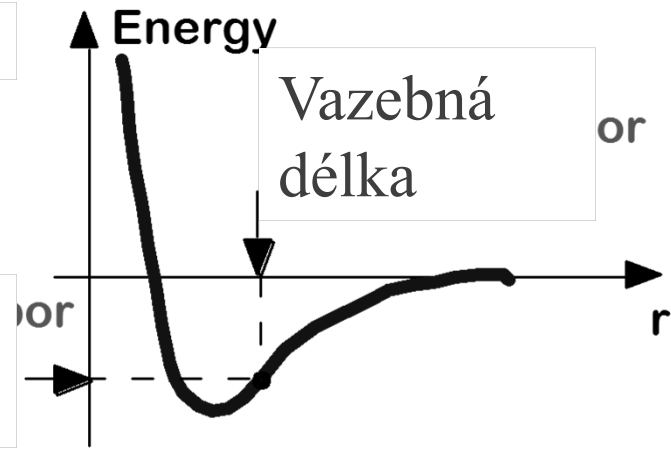

Amorfní

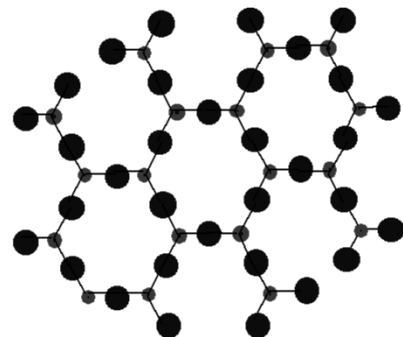

Metastabilní

Vazebná energie

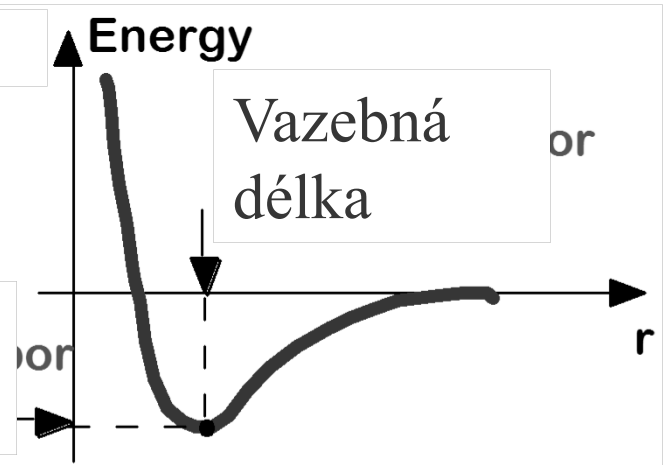

Krystalické

Stabilní

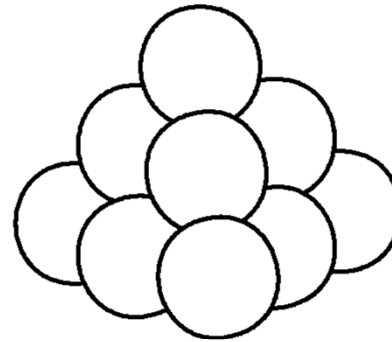
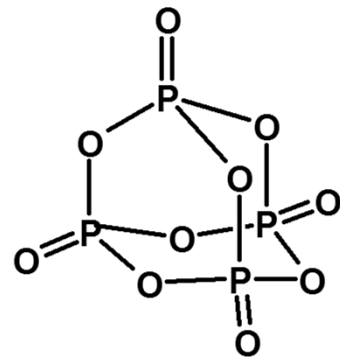
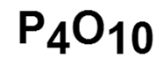
Vazebná energie

Krystalické látky

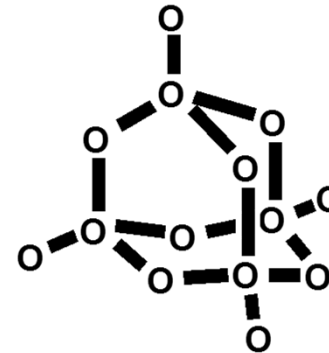
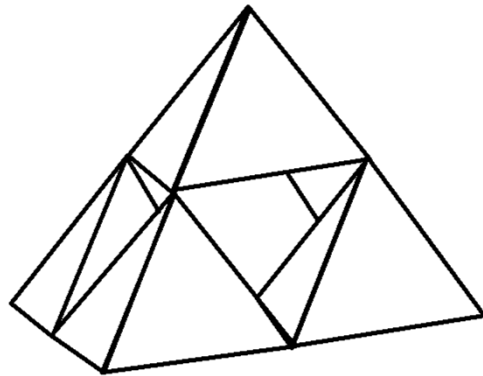
- kovové (Cu, Fe, Au, Ba, slitiny CuAu)
atomy kovu, kovová vazba
- iontové (NaCl, CsCl, CaF₂, ...)
kationty a anionty, elektrostatická interakce
- kovalentní (C-diamant, grafit, SiO₂, AlN,...)
atomy, kovalentní vazba
- molekulární (Ar, C₆₀, HF, H₂O, CO₂, organické sloučeniny, proteiny)
molekuly, van der Waalsovy a vodíkové interakce

Modely struktur

Atomy
vyplňující
prostor

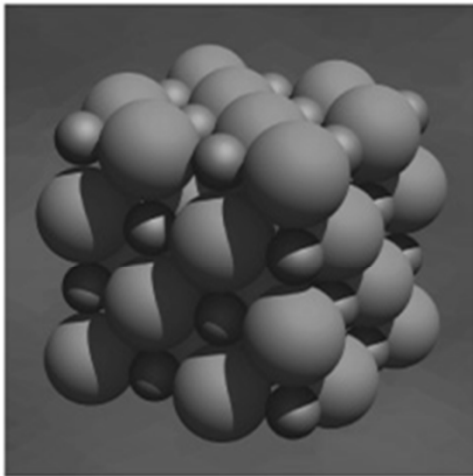
Koordinální
polyedry

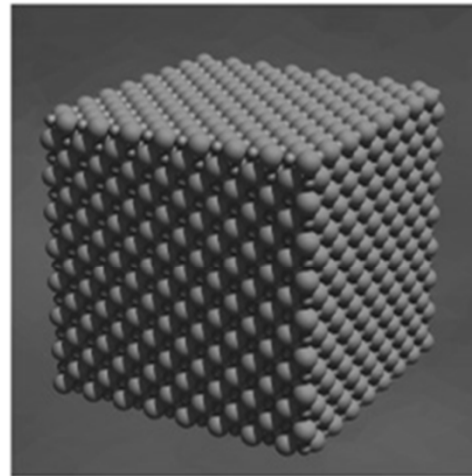
Atomy a vazby

Krystalické látky

pravidelné vnitřní uspořádání

(a)

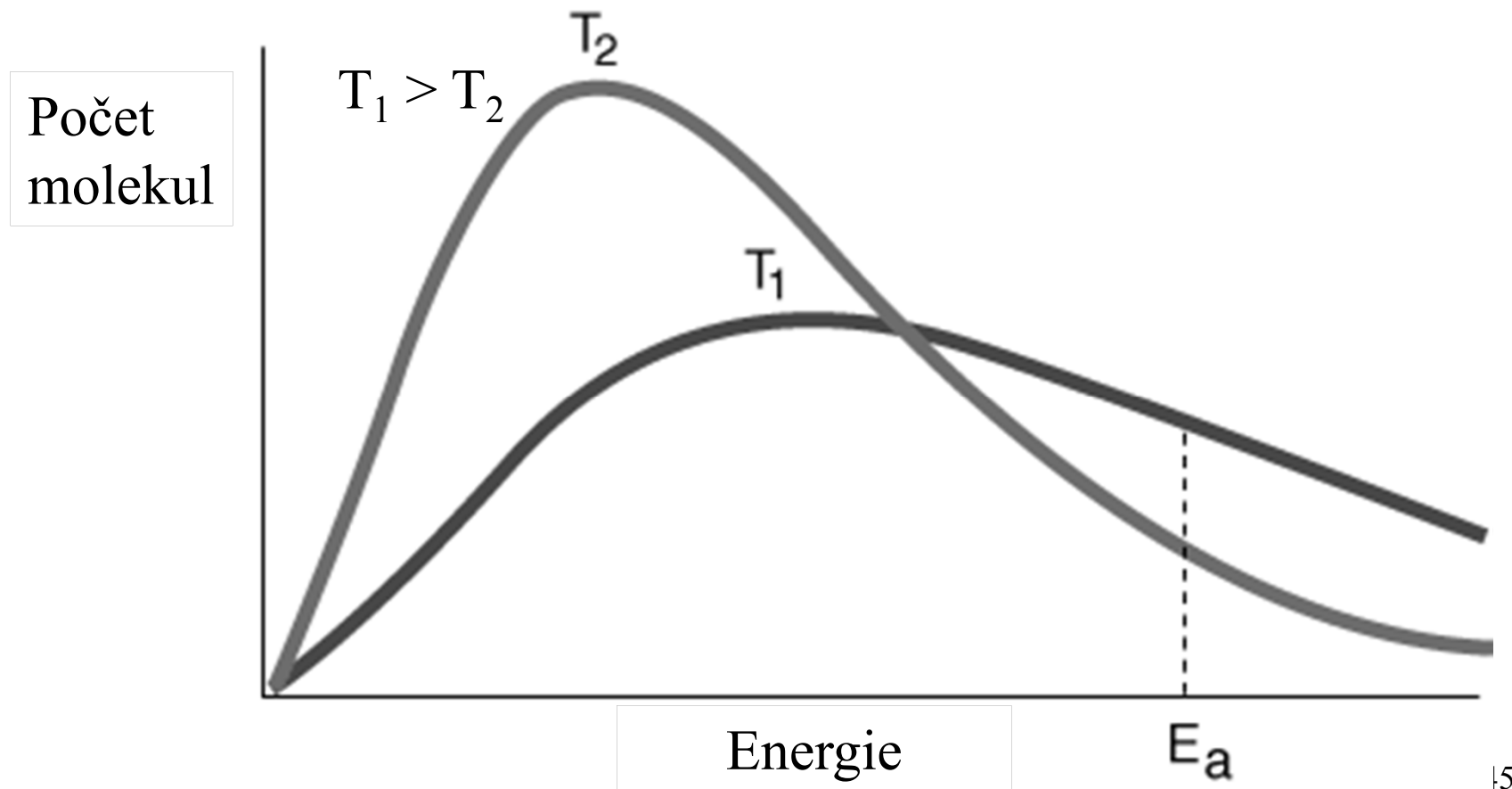
(b)

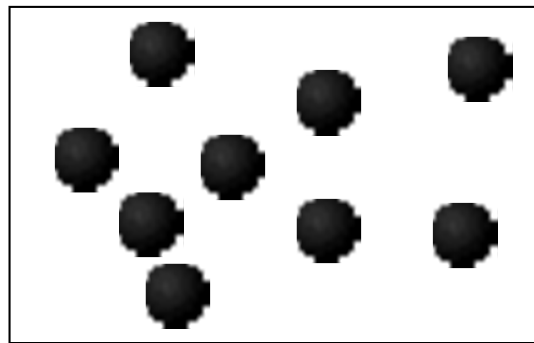
(c)

Přechod do pevného skupenství

Boltzmanovo rozdělení – při ochlazování klesá kinetická energie

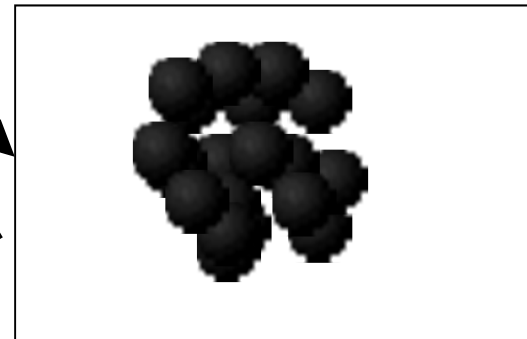
Vznik nukleačních center

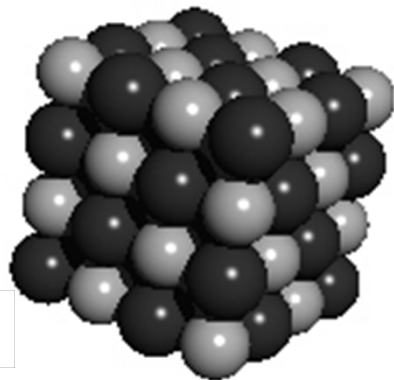
Roztok nebo tavenina

Ochlazování - klesá kinetická energie

Ochlazení – nukleace = náhodné vytvoření krystalizačního jádérka

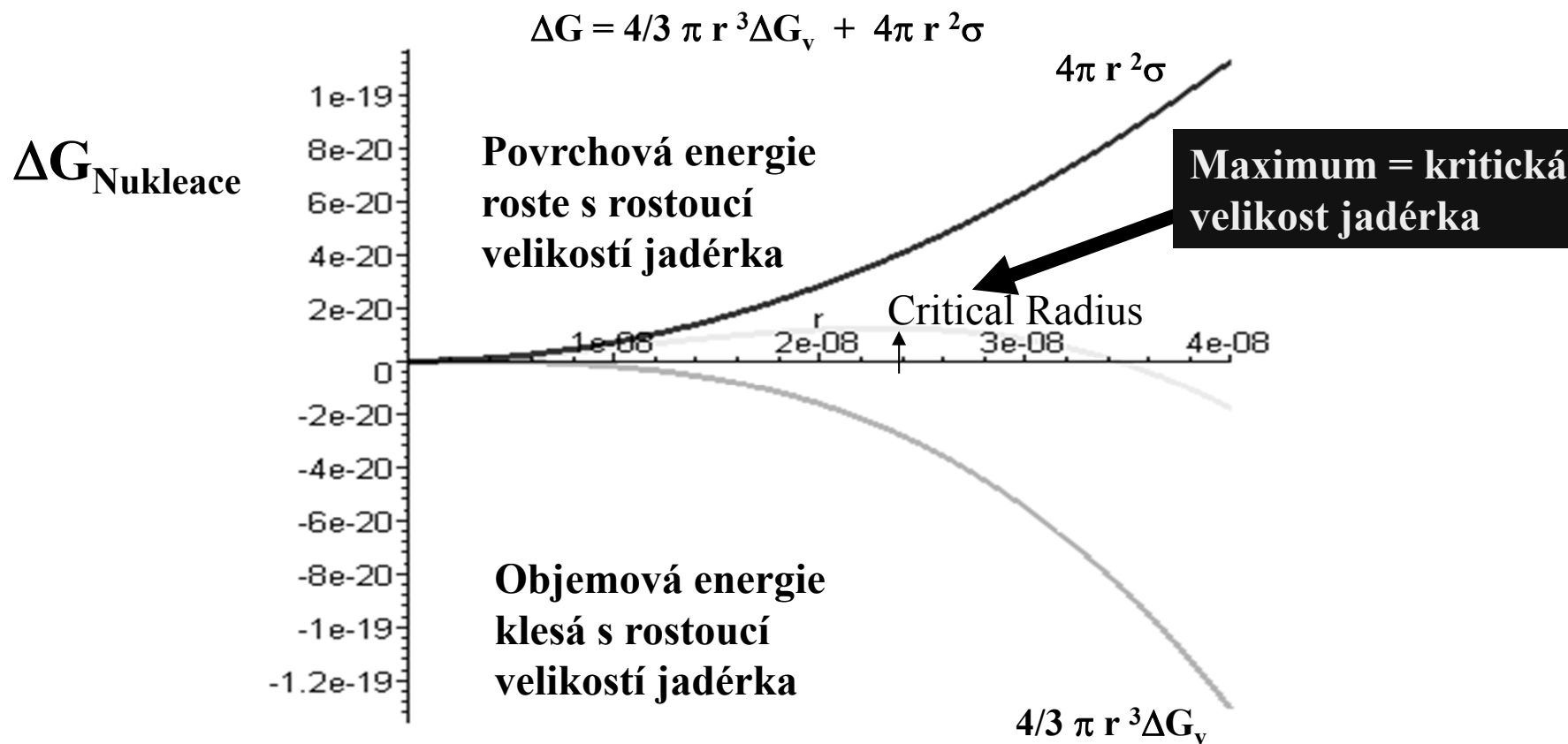
Krystalizační jádérko

Krystal

Růst krystalu

Nukleace

Příprava monokrystalů

**Vysokoteplotní metody
Czochralski**

**Střední teploty
Hydrotermální metoda
Sublimace**

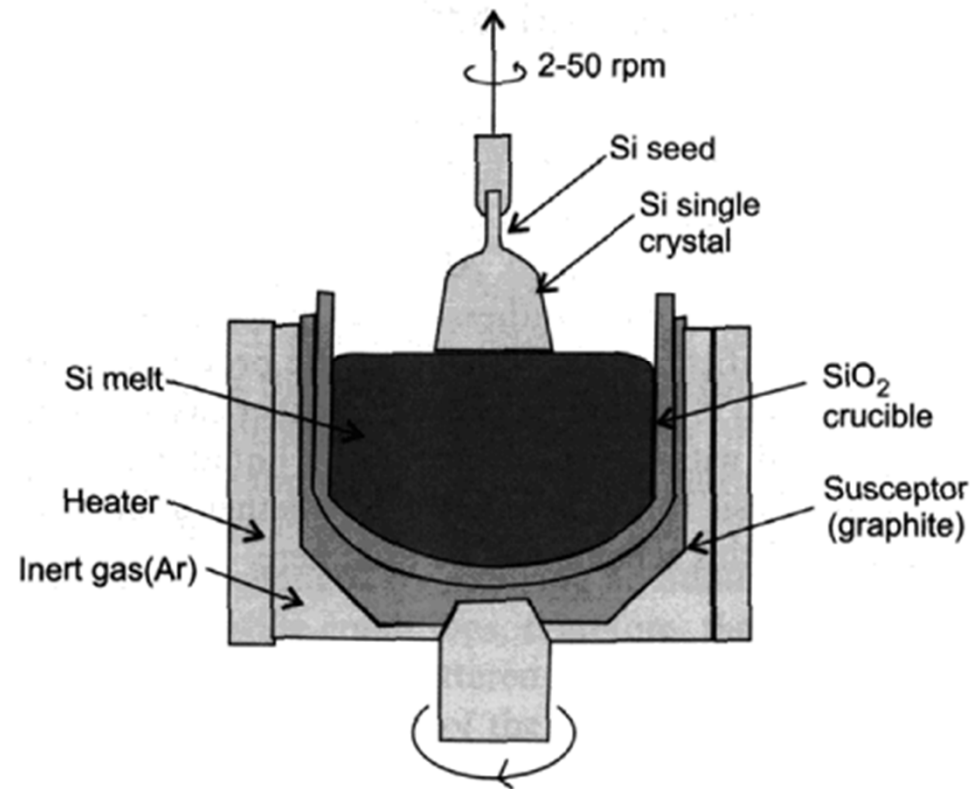
**Nízkoteplotní metody
Krystalizace z roztoku**

Příprava monokrystalů

**Jan Czochralski
(1885–1953)**

Příprava monokrystalů Si

$D = 300 \text{ mm}$

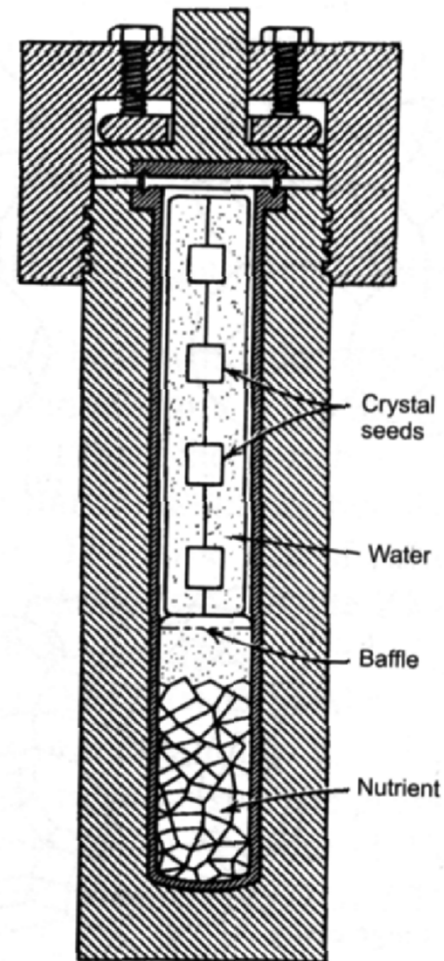
$l = 2 \text{ m}$

$m = 265 \text{ kg}$

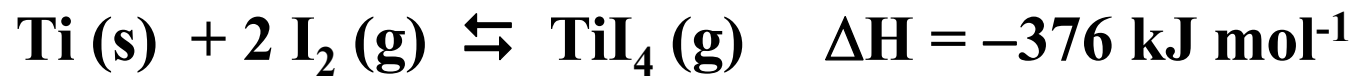
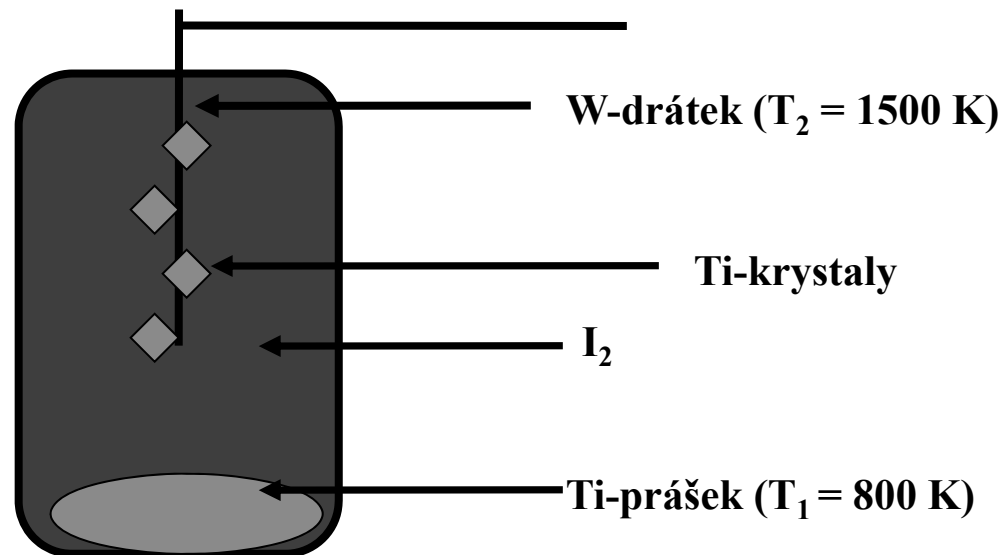

Hydrotermální metoda

Teplotní gradient

Van Arkelova metoda

Rovnovážná reakce, exothermní:

transport z chladnějšího na horký konec

Krystalizace z roztoku

KDP krystaly
(KH_2PO_4)

Přesycený roztok

Očkování

Pomalé chlazení

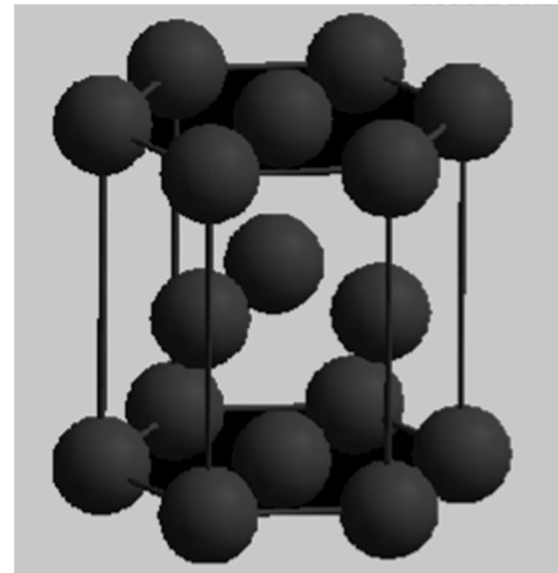
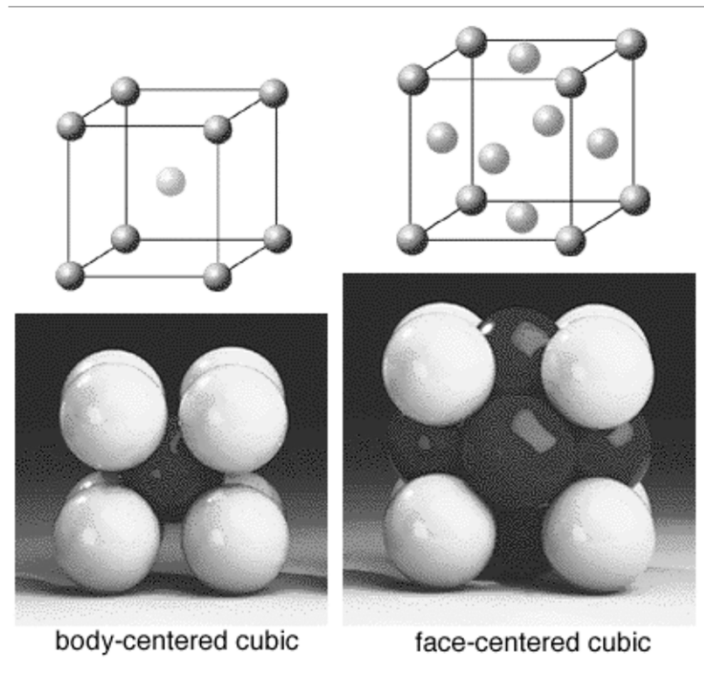

Struktura kovů

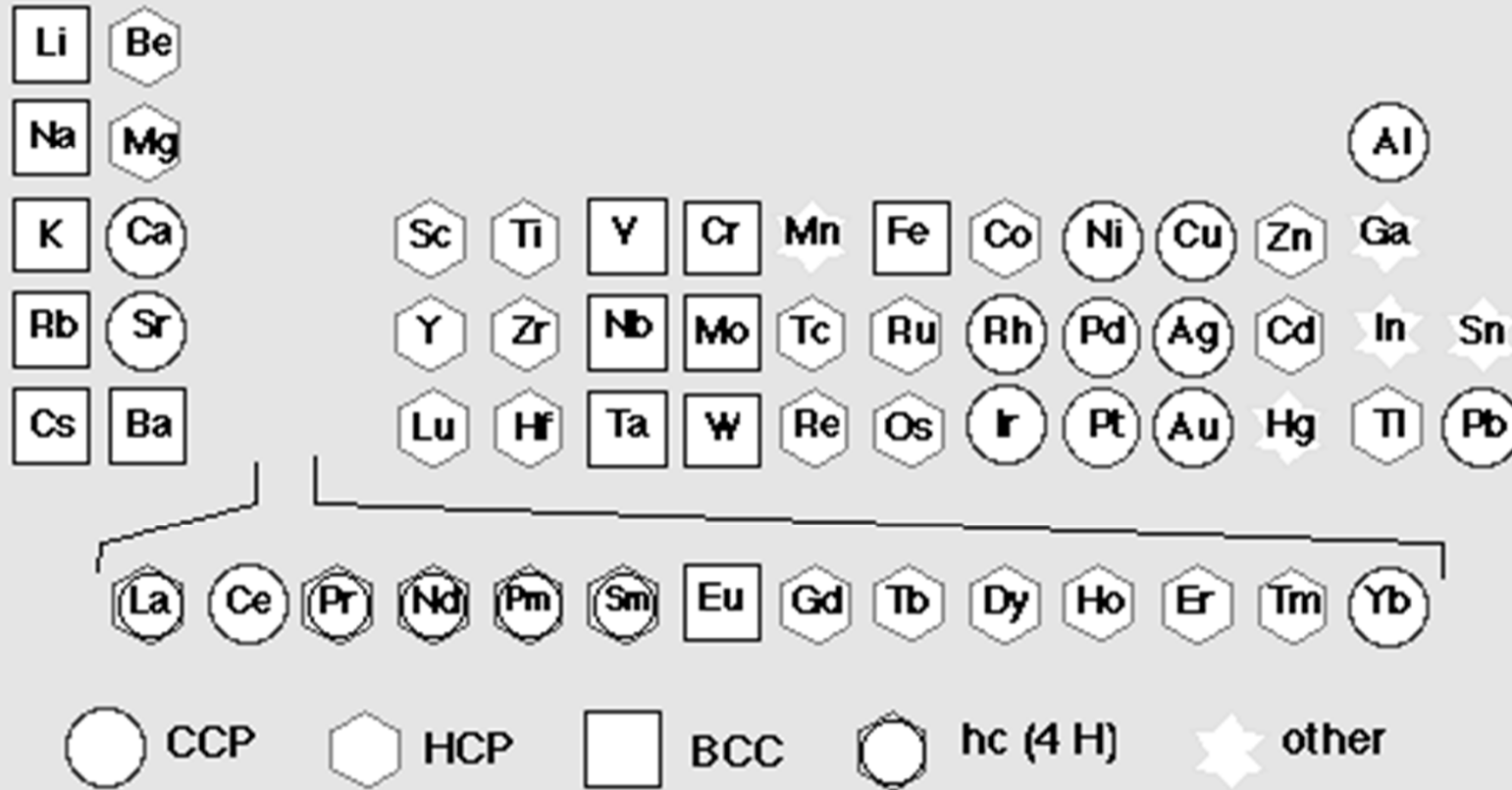
Nejtěsnější kubické uspořádání

Nejtěsnější hexagonální uspořádání

Tělesně centrovaná kubická mřížka

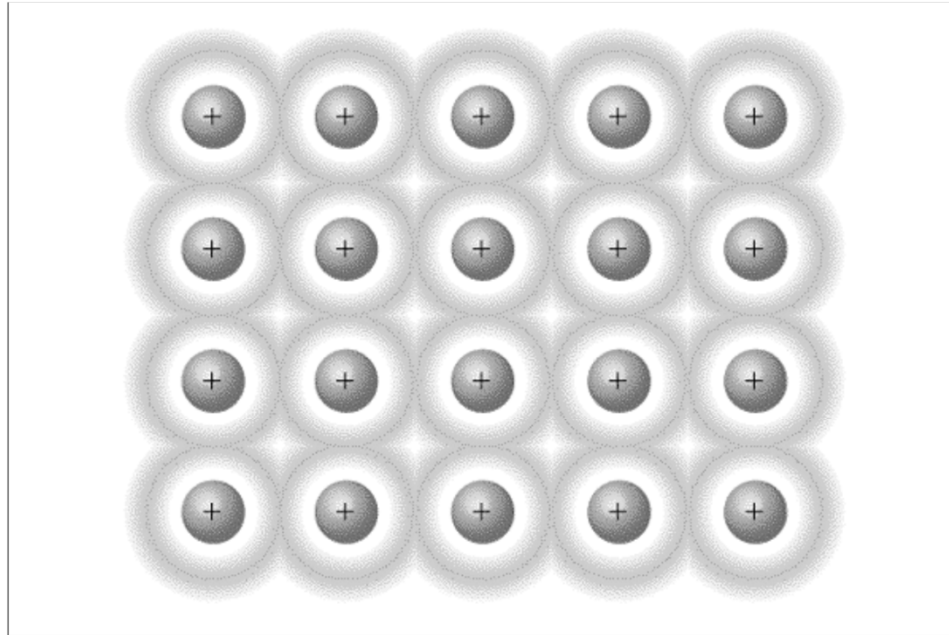

Periodická tabulka struktur kovů

CCP Nejtěsnější kubické uspořádání
HCP Nejtěsnější hexagonální uspořádání
BCC Tělesně centrovaná kubická mřížka

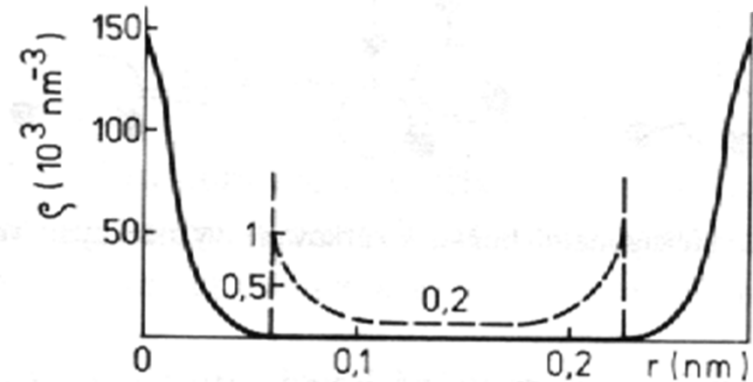
Kovová vazba

Al = 13 e

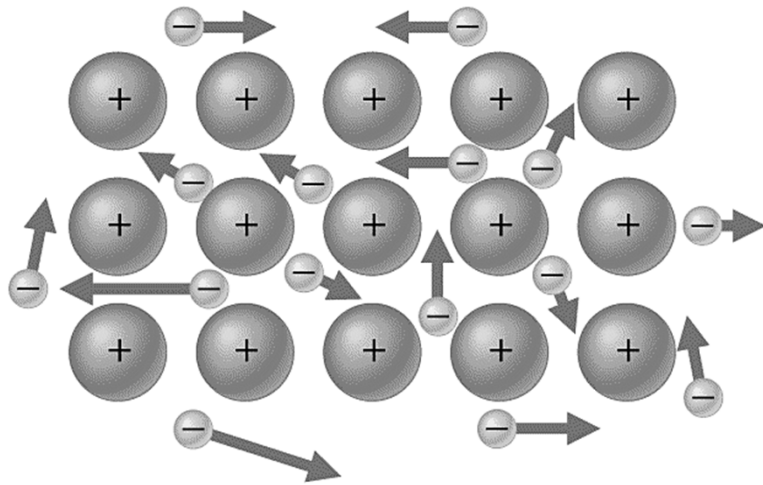
Al v krystalu = 10.2 e

**Řez elektronovou hustotou podél
spojnice Al - Al v krystalu hliníku**

Elektronový plyn

Tepelná vodivost:
Přenos energie elektrony

Elektrická vodivost:

Elektrony se pohybují volně v poli kladných nábojů jader

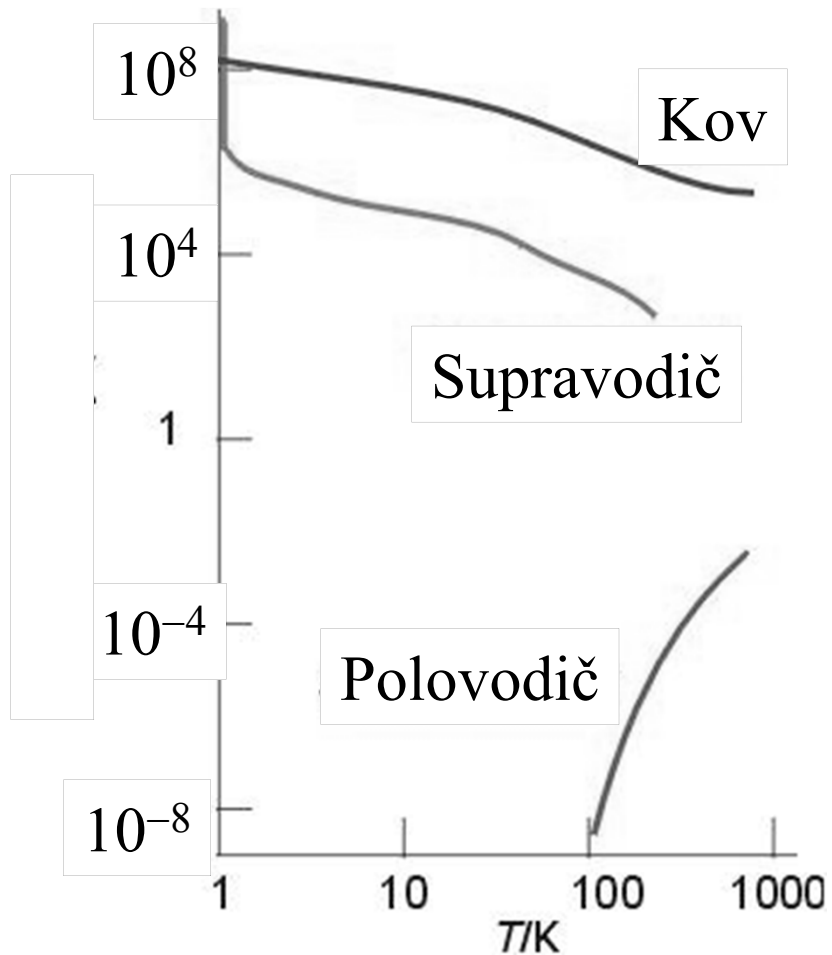
Elektrický odpor kovu roste s teplotou – větší kmity atomů

Elektrický odpor kovu roste s koncentrací nečistot – překážky pohybu elektronů

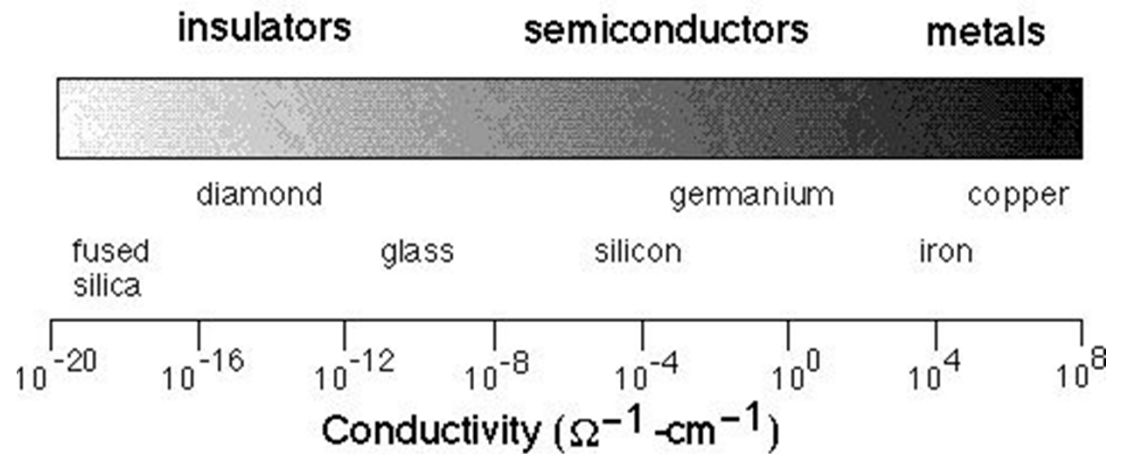
$$R = \frac{1}{\Sigma}$$

Elektrická vodivost Σ a odpor R

σ , S cm

Specifická elektrická vodivost, σ

$$R = \rho \frac{l}{A}$$

$$\rho = \frac{1}{\sigma}$$

R = elektrický odpor, Ω

ρ = specifický elektrický odpor, $\Omega \text{ m}$

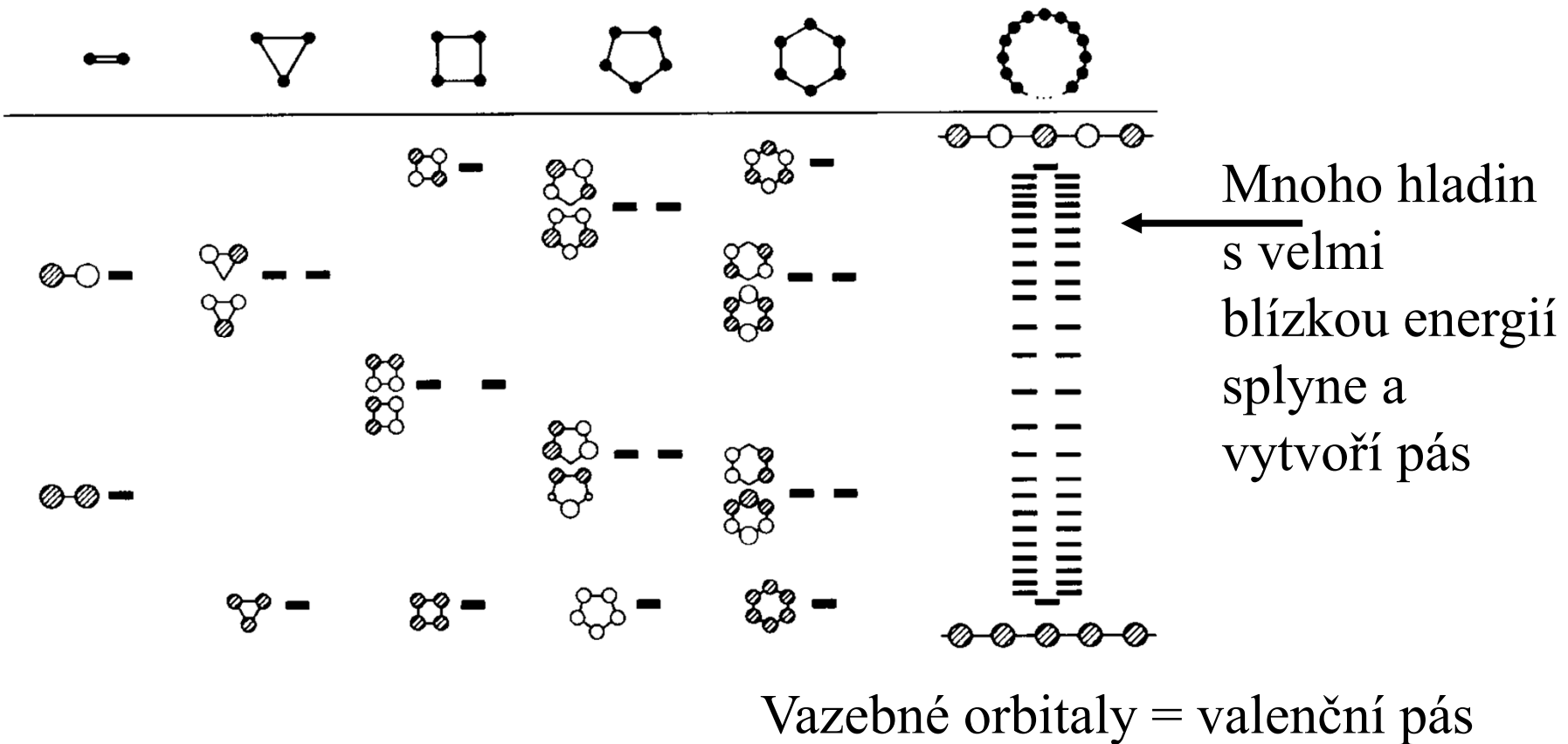
L = délka vodiče, m

A = průřez vodiče, m^2

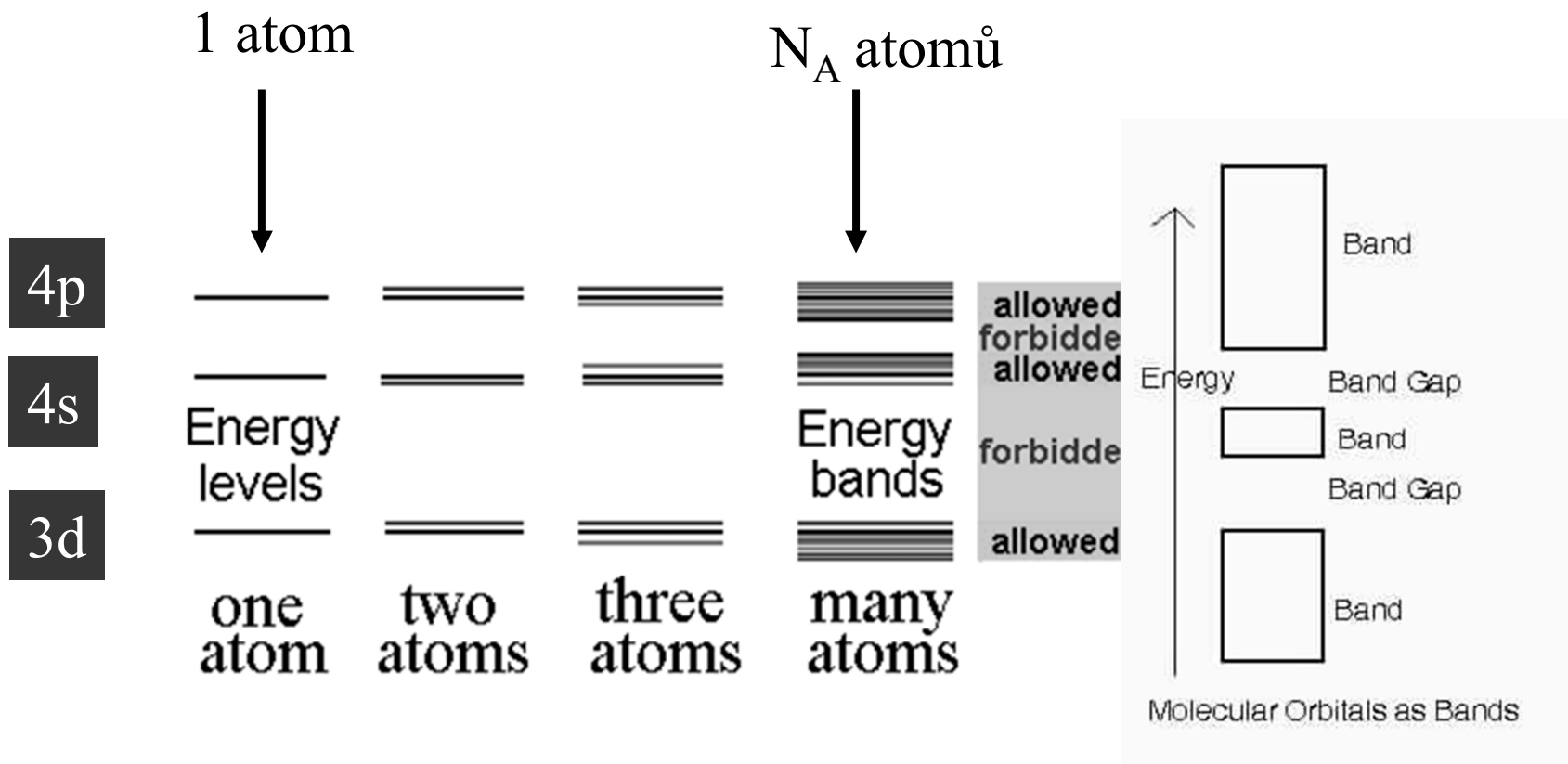
Pásová teorie

MO pro 2, 3, 4, ..., N_A atomů

Protivazebné orbitály = vodivostní pás

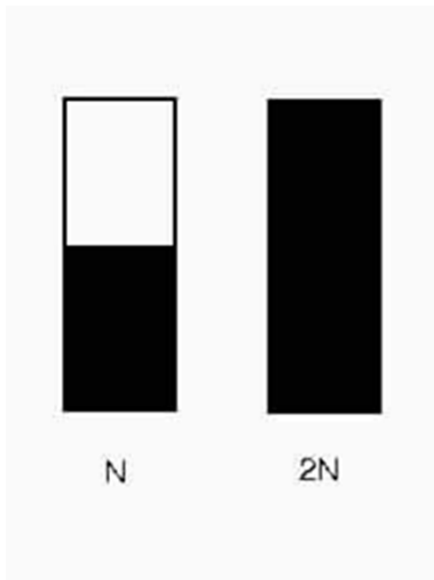

Pásová teorie

Energie elektronů je kvantována = mohou mít jen určité hodnoty energie, obsazovat jen povolené hladiny, nesmí se vyskytovat v zakázaných pásech.

Zaplňování pásů elektrony

N atomů, každý s 1 elektronem

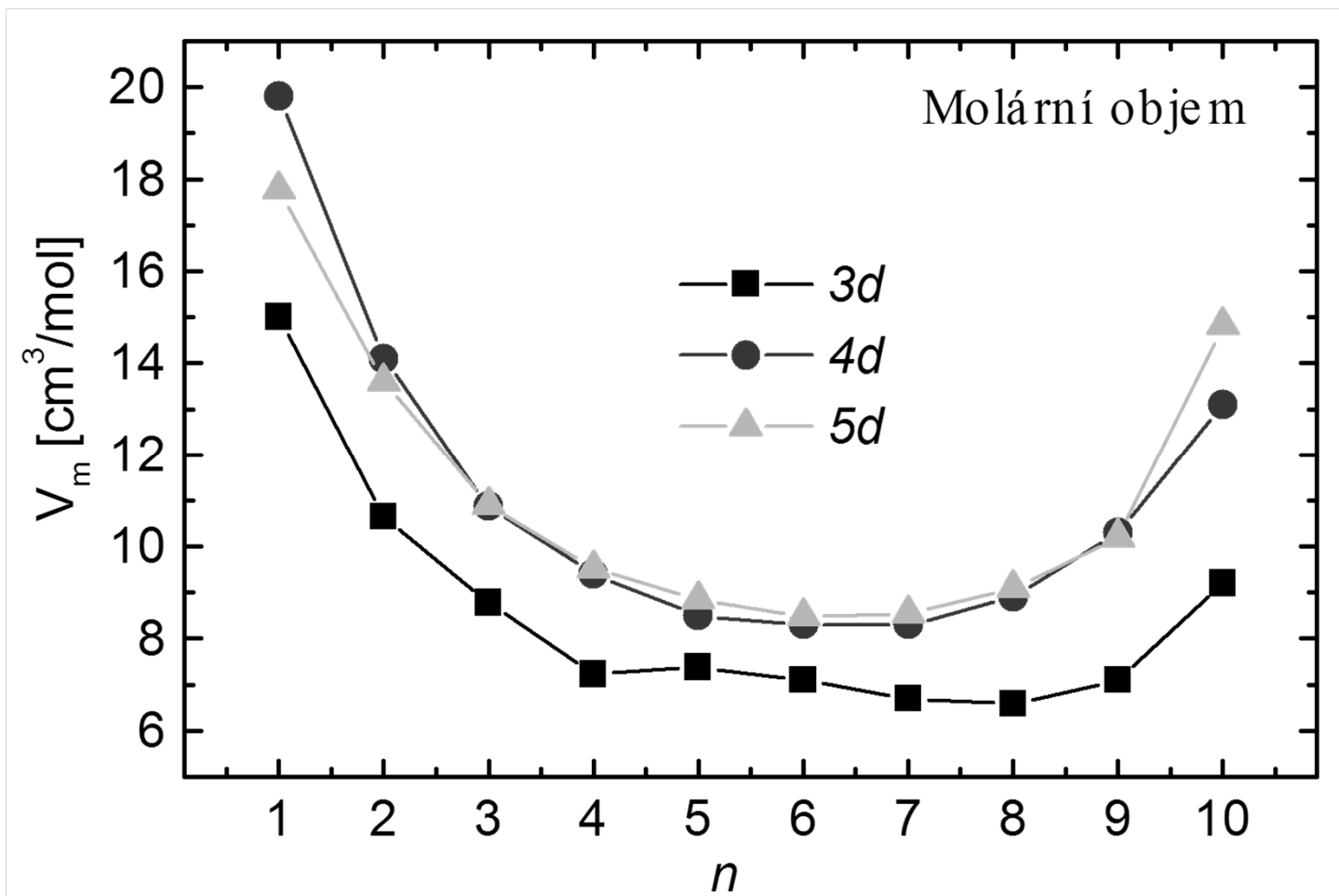
N hladin v pásu

obsazují se dvojicemi elektronů

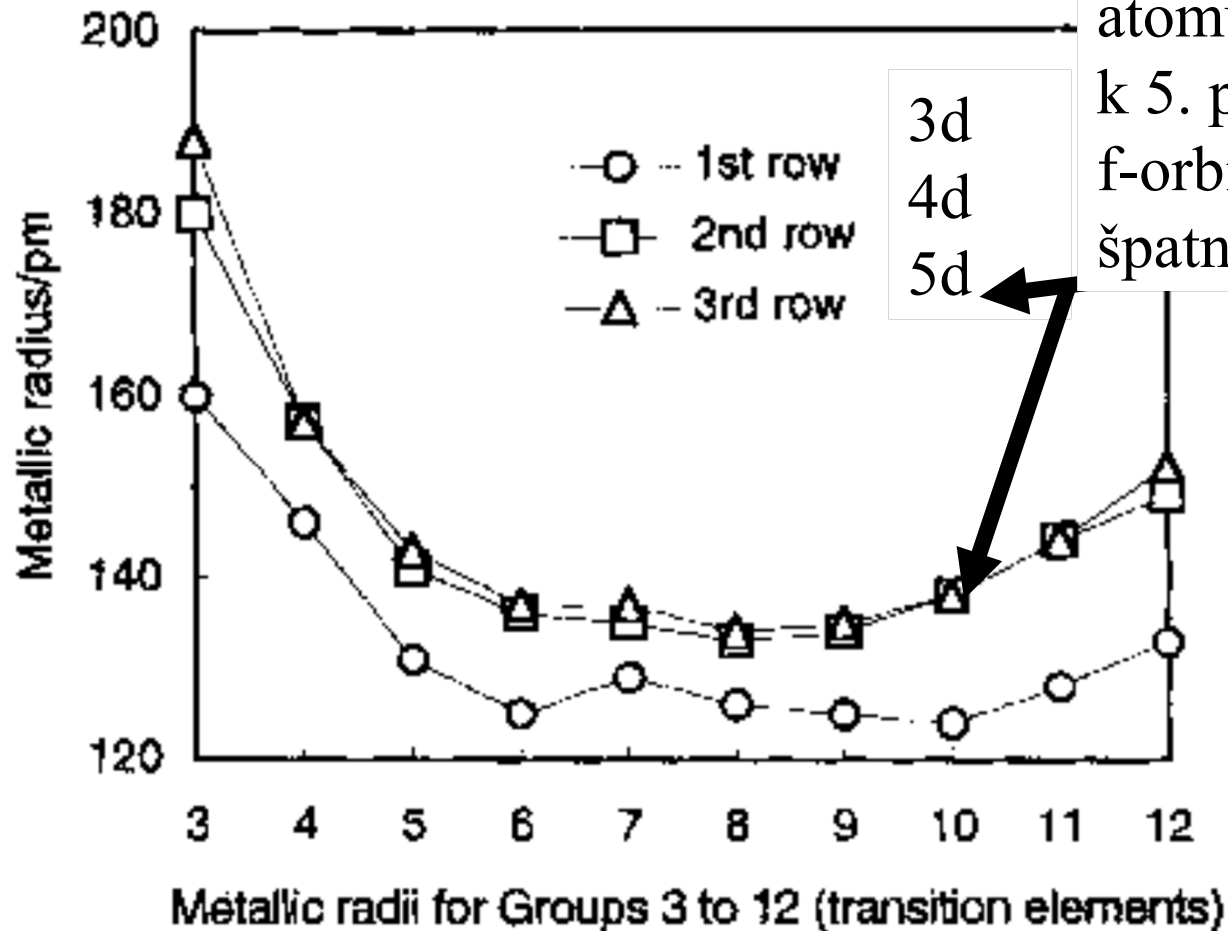
$N/2$ hladin zaplněno

$N/2$ hladin neobsazeno

Síla kovové vazby = Molární objemy přechodných kovů

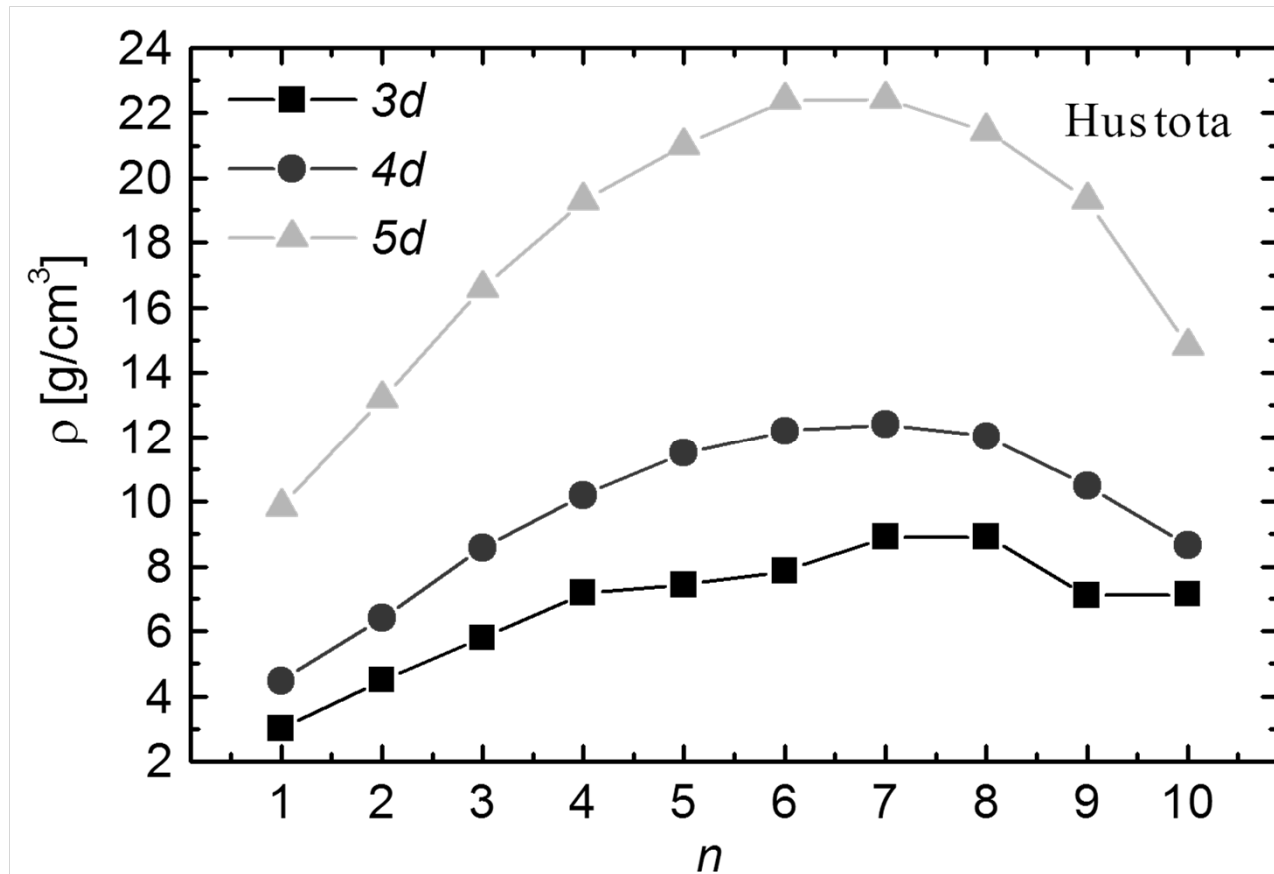
Atomové poloměry přechodných kovů, pm

Malý nárůst velikosti atomů při sestupu od 4. k 5. periodě – zaplněné f-orbitaly lanthanoidů špatně stíní náboj jádra

3d
4d
5d

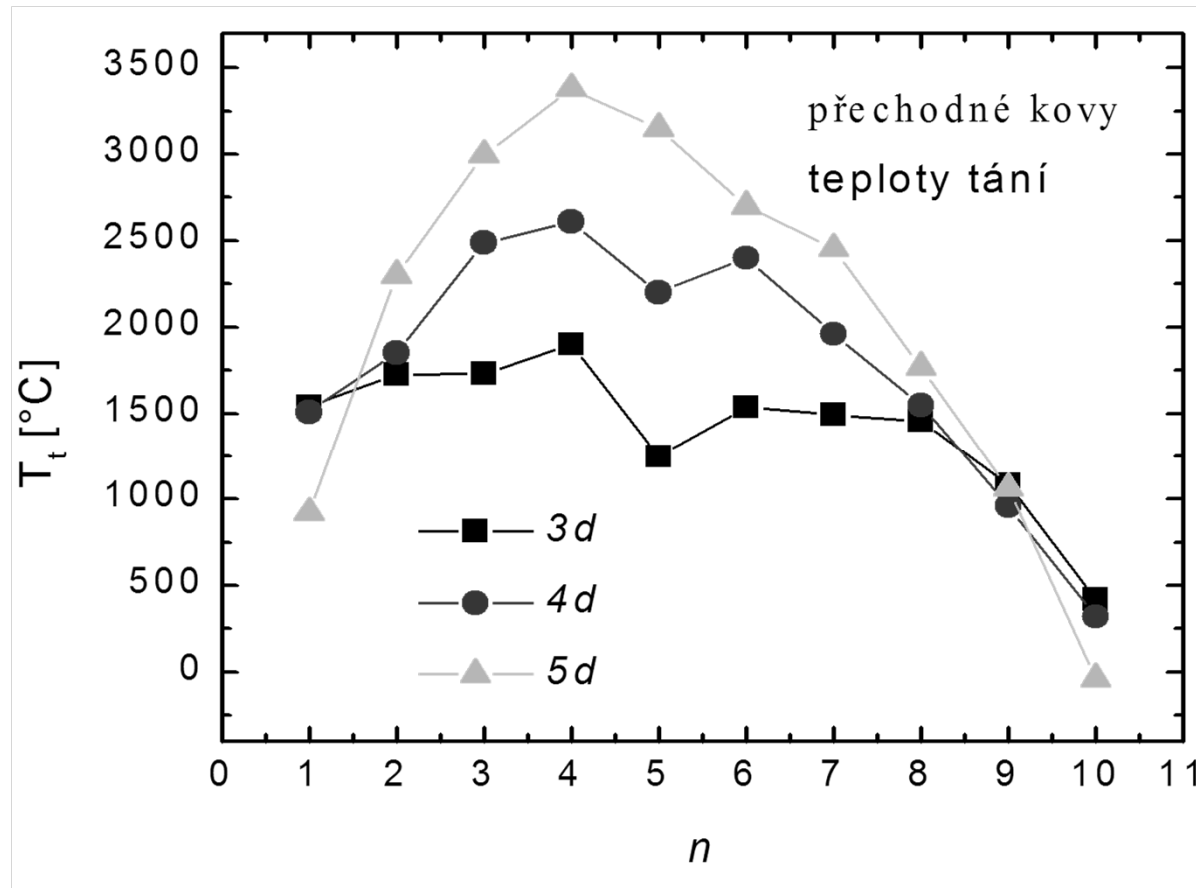
Hustota přechodných kovů

Os 22.5 g cm⁻³
Ir 22.4 g cm⁻³

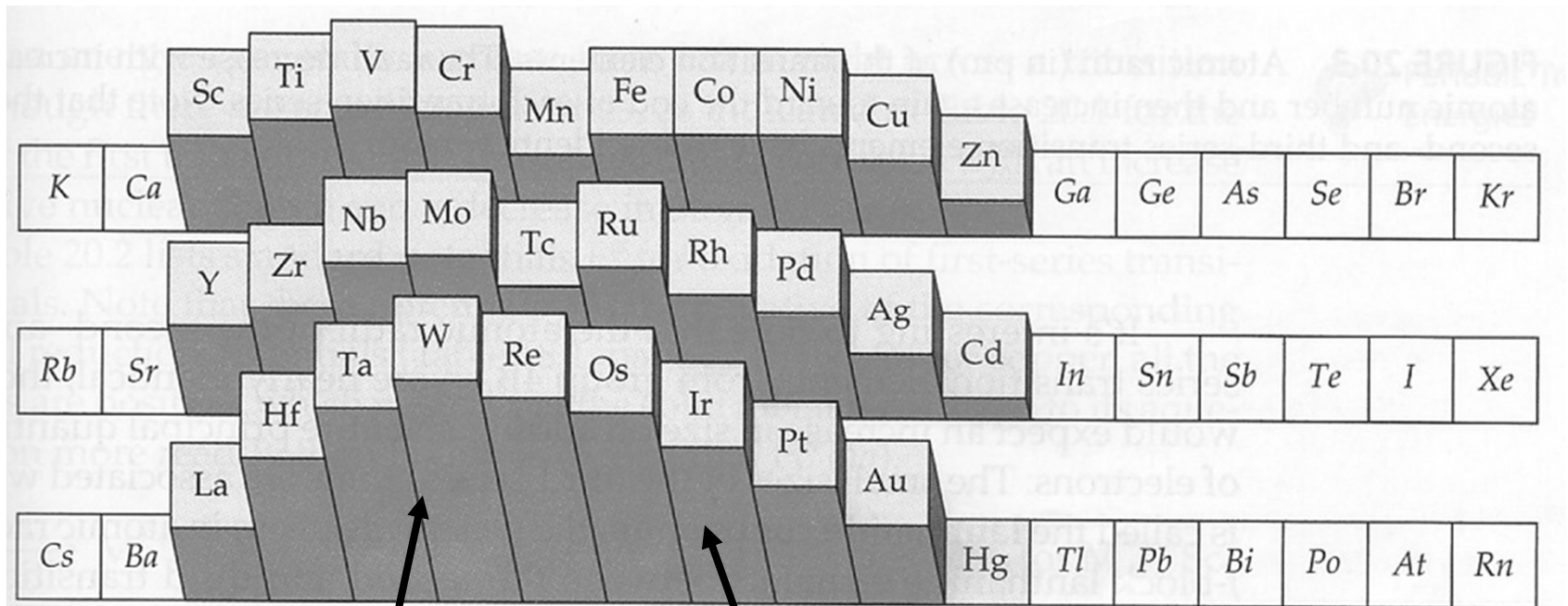

Teploty tání přechodných kovů

Teplota tání = Síla kovové vazby

Teploty tání přechodných kovů

Zaplňování vazebných orbitalů t_{2g} (pásů)

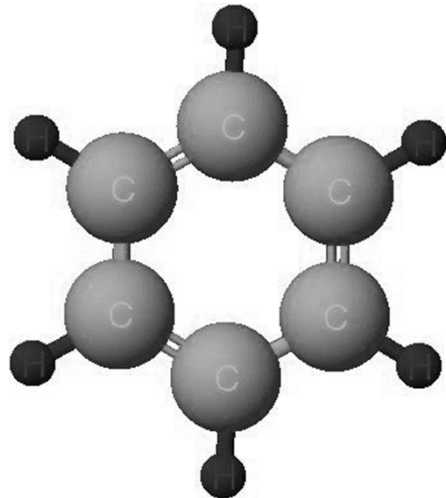
Zaplňování protivazebných orbitalů e_g (pásů)

Kapalná rtuť

Kov	El. konf.	T. tání, °C	$\Delta H_{\text{tání}}$, kJ mol ⁻¹
Au	5d ¹⁰ 6s ¹	1064	12.8
Hg	5d ¹⁰ 6s ²	-39	2.3

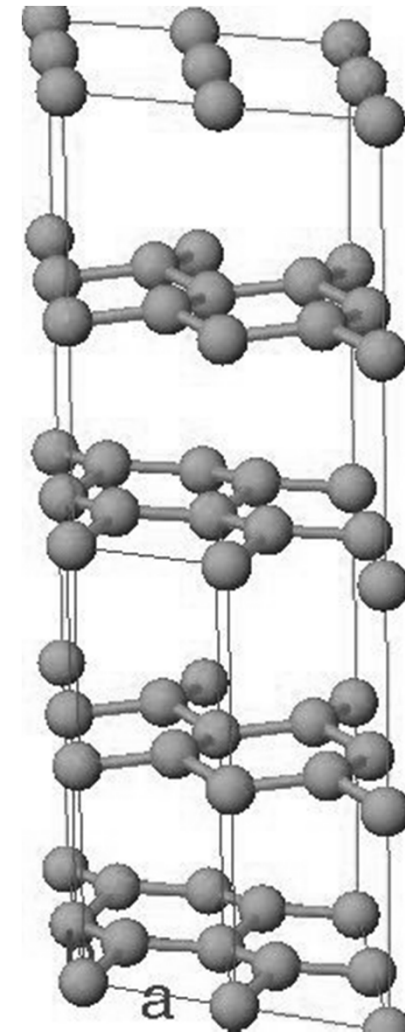
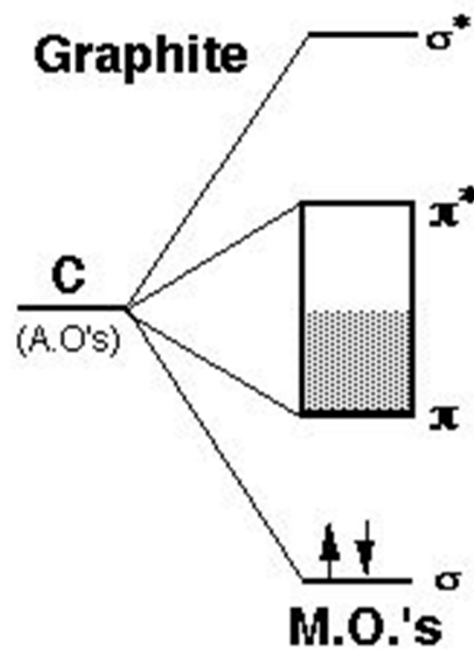
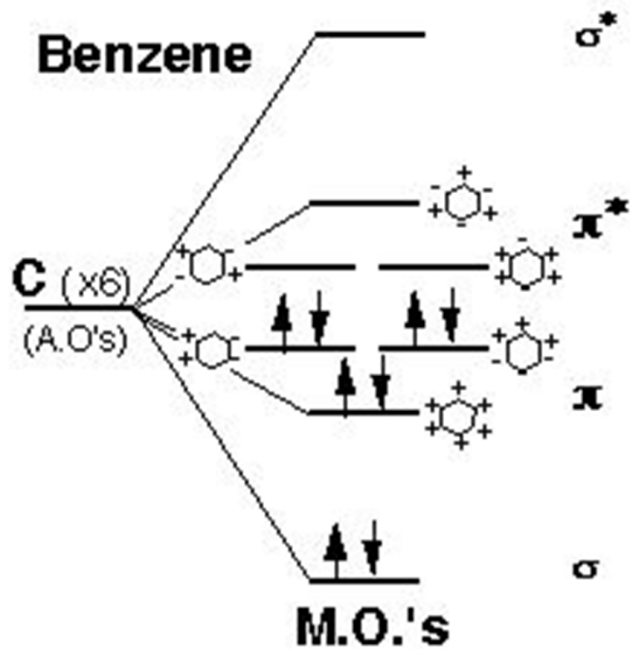
Lanthanidová kontrakce, sníží se energie pásu 6s, vzdálí se od 6p pásu.

6s² inertní pár

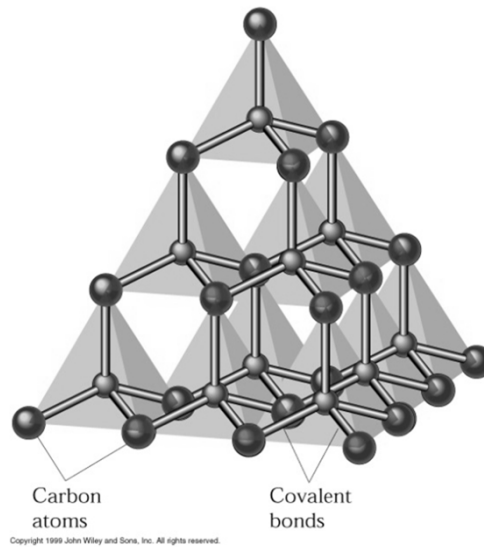
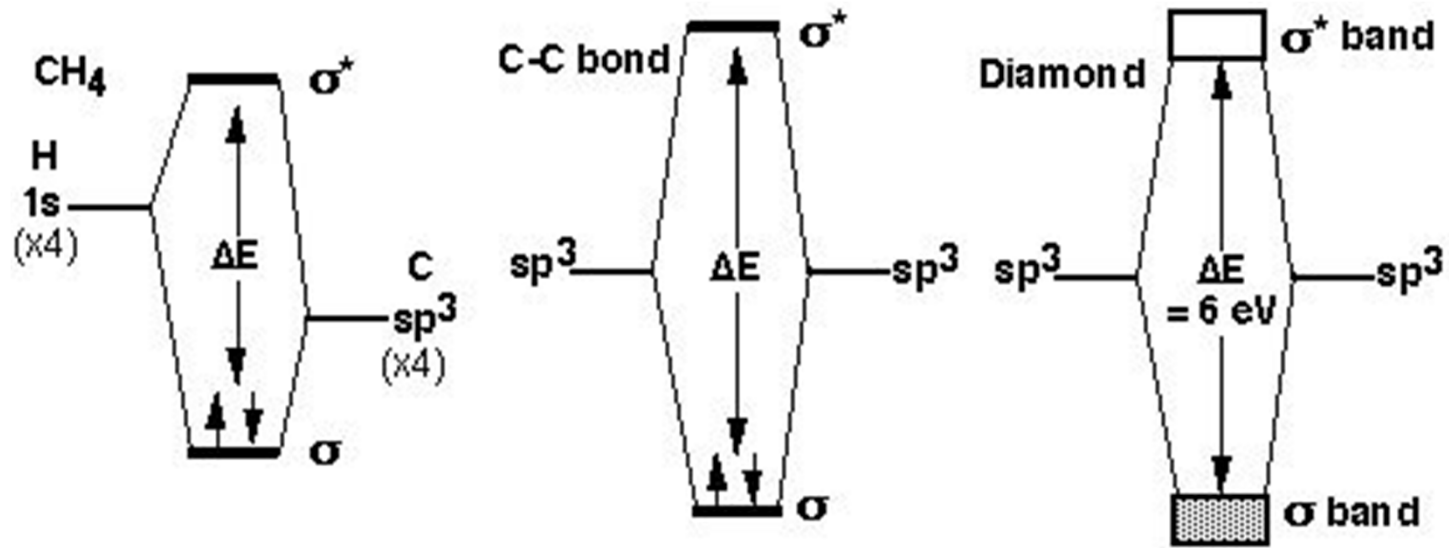

Pásky v grafitu

Grafit je elektrický vodič
Vodivost ve vrstvách

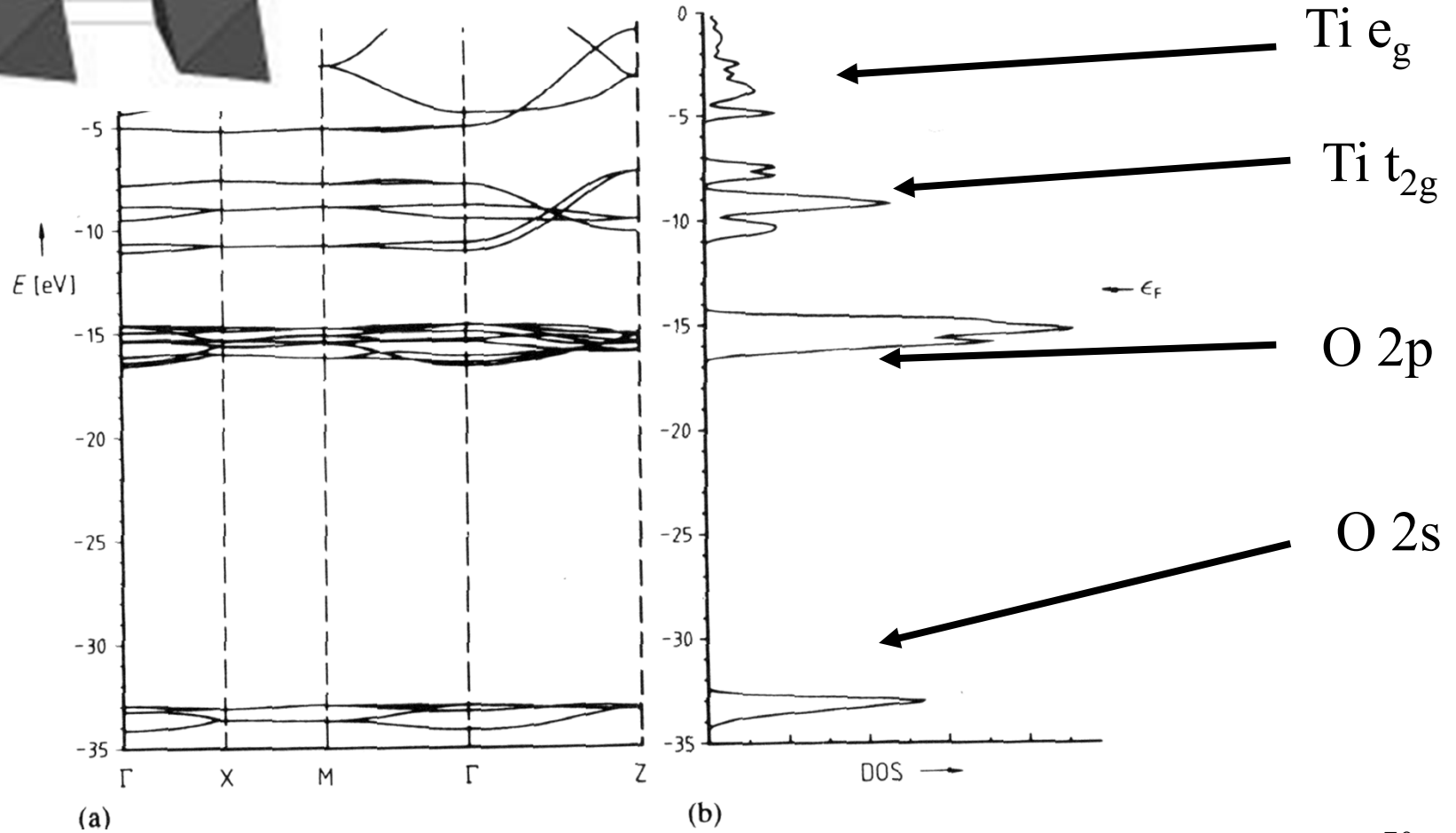
Pásy v diamantu

Hustota hladin v TiO₂

Pásy vzniklé převážně z orbitalů:

Fermiho hladina

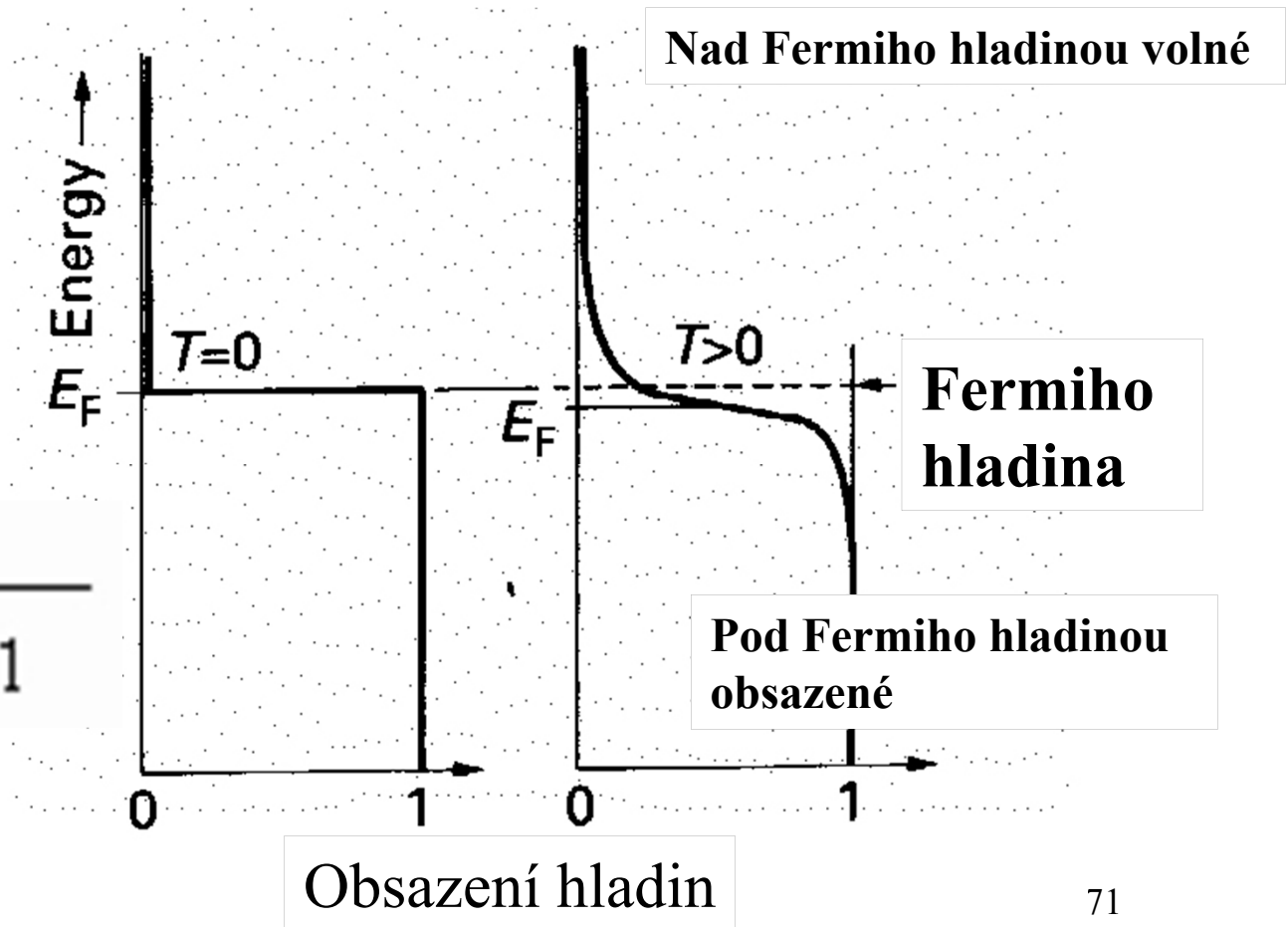
E_f hladina má pravděpodobnost obsazení $1/2$

hladiny

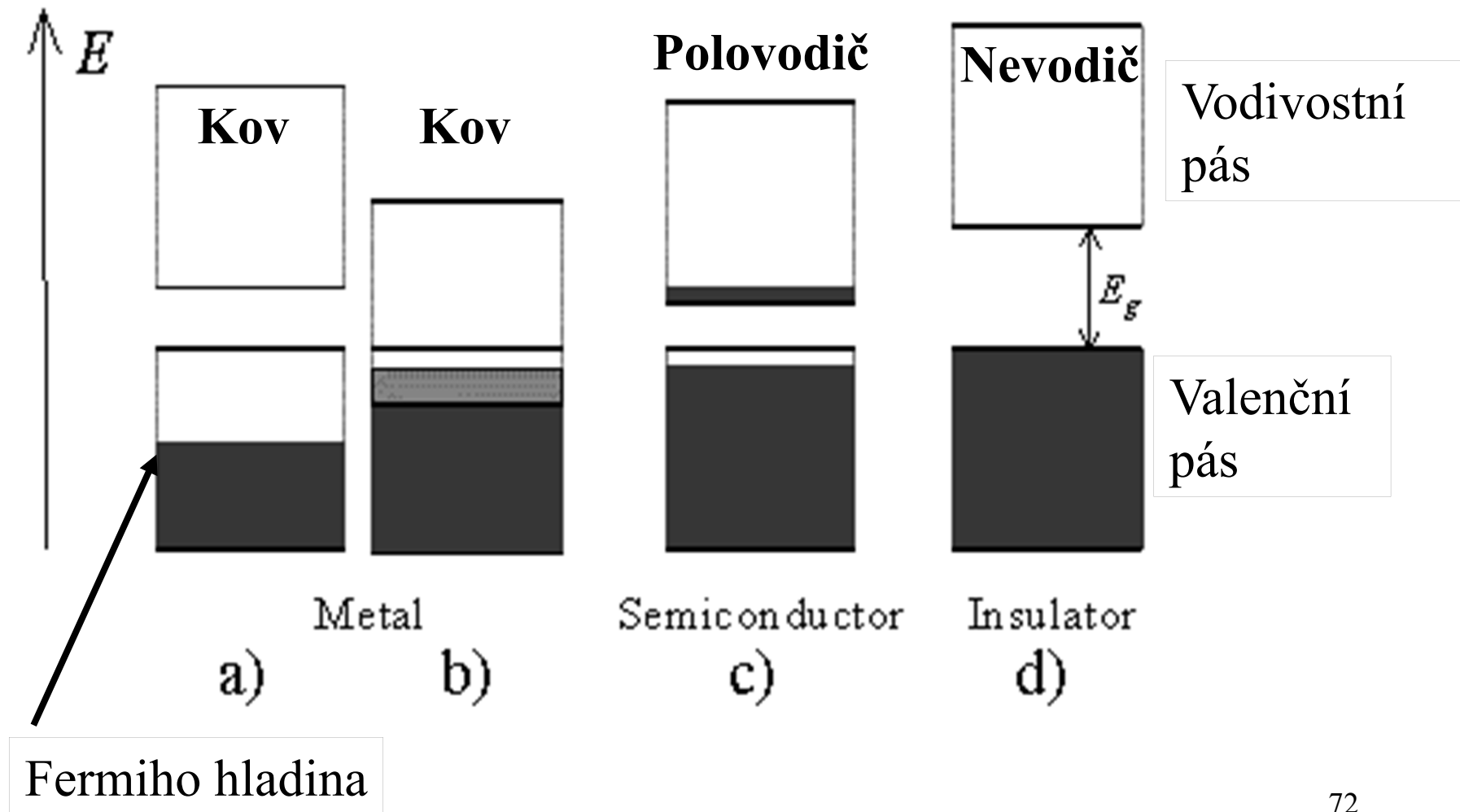
$E < E_f$ obsazené

$E > E_f$ prázdné

$$P = \frac{1}{e^{(E-E_f)/kT} + 1}$$

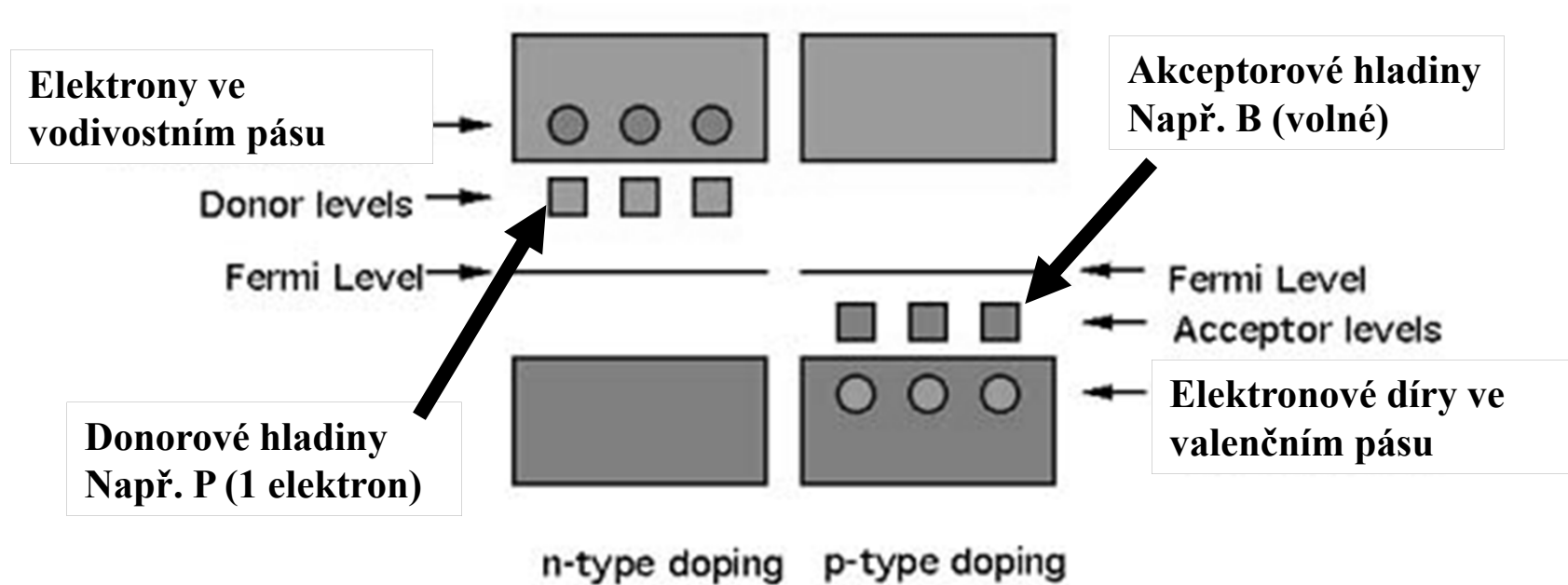
Kovy, vlastní polovodiče, nevodiče

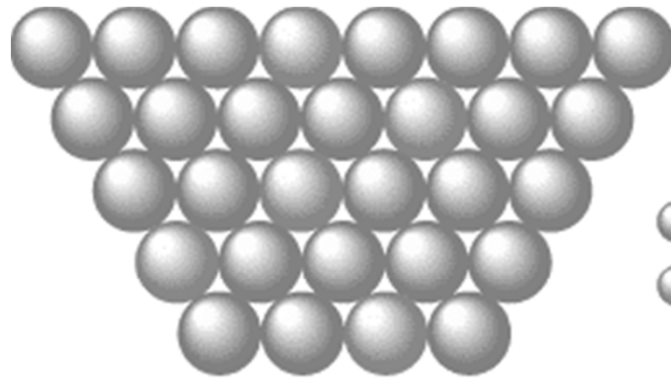
Dopované polovodiče

Křemíkové polovodiče typu n a p

Slitiny

Substituční

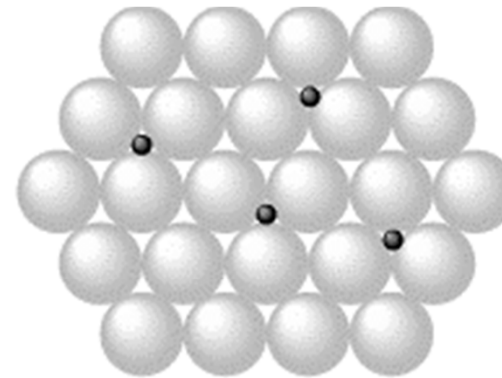
● copper
● zinc

Brass

(a)

Tuhý roztok
Podobná velikost atomů

Intersticiární

● iron
● carbon

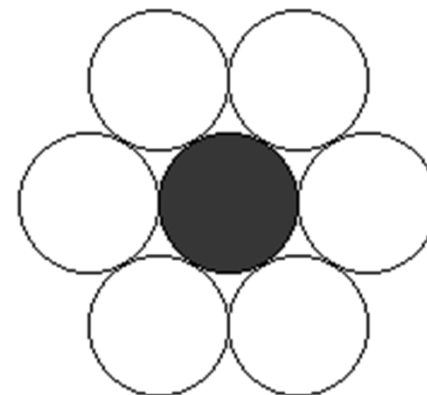
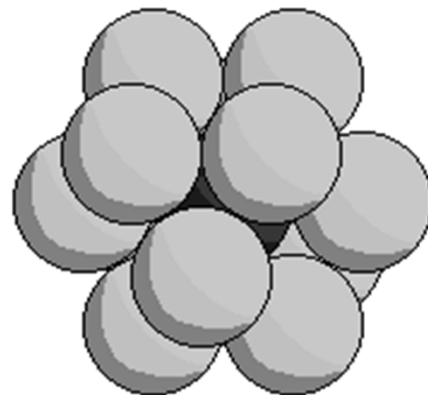
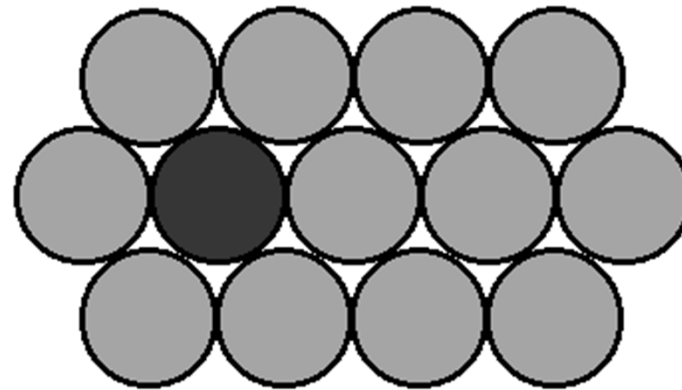
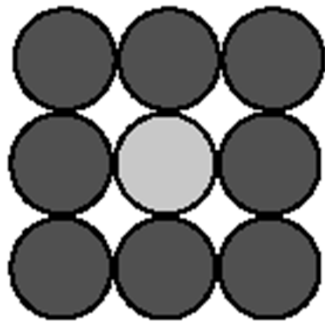
Steel

(b)

Zaplnění mezer malými atomy
(C, N, H)
Pokud stálý poměr kov/nekov
Intersticiární sloučenina (Fe_3C)

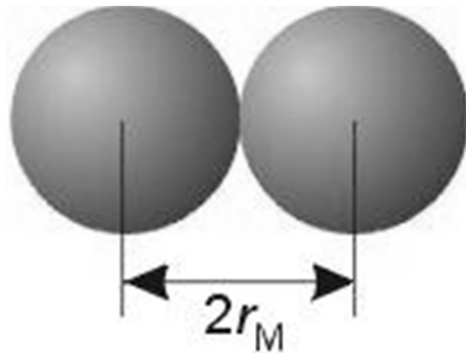
Koordinální číslo

Koordinální číslo = počet nejbližších sousedů

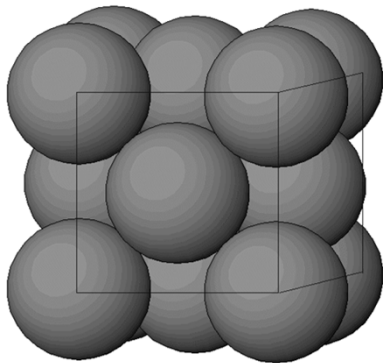

Velikost atomů a iontů

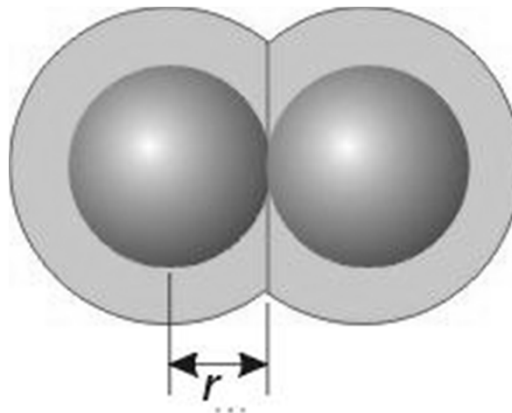
Kovová

1 Metallic radius

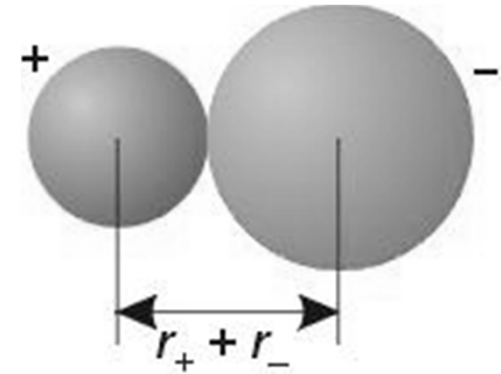

Kovalentní

2 Covalent radius

Iontová

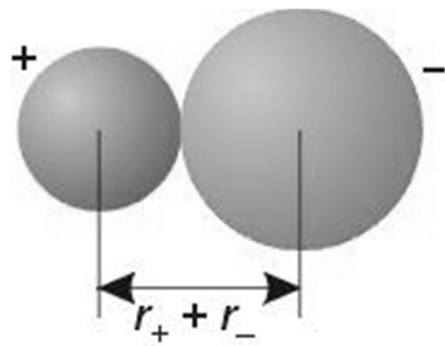
3 Ionic radius

$r(\text{O}) = 140 \text{ pm}$

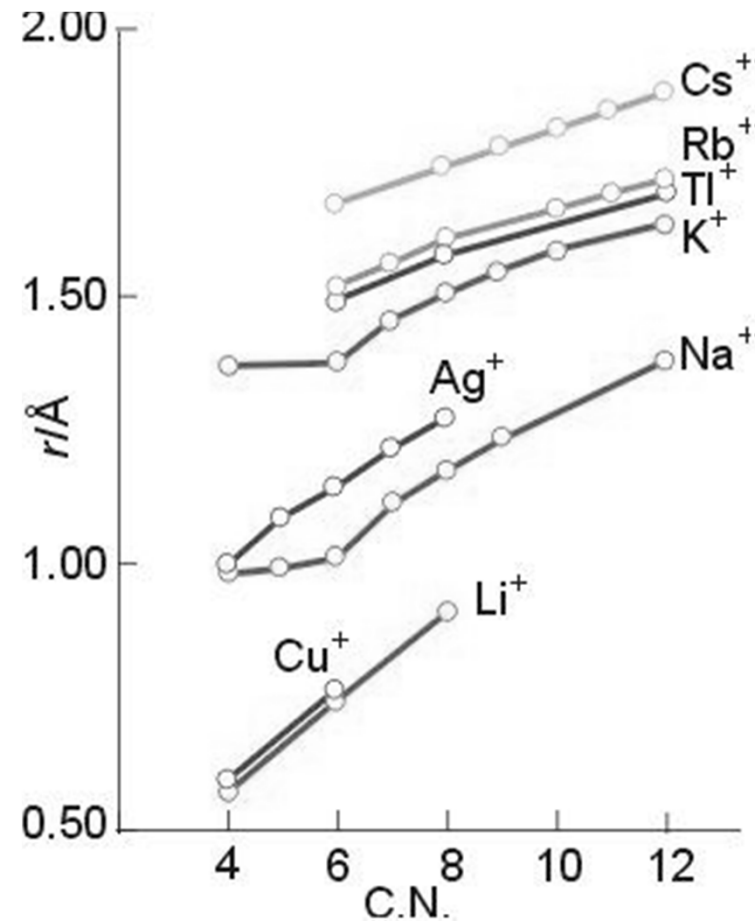

Iontový poloměr

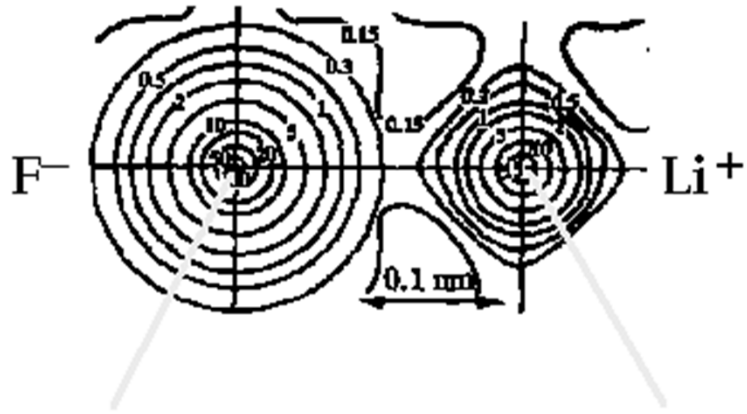
Iontový poloměr roste s rostoucím koordinačním číslem

3 Ionic radius

Koordinační číslo

Průběh
elektronové
hustoty

